

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Hana STEHLÍKOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

**ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVISŤE A JEHO ÚLOHA
NA 1. A 2. STUPNI ZŠ
(School Counselling Centre and its Role at the First and Second
Grade of the Primary School)**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Marie Linková, Ph.D.

Autor bakalářské práce: Hana Stehlíková

Studijní obor: Pedagogika a anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Forma studia: prezenční

Bakalářská práce ukončena: březen 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne

Podpis

Velice děkuji paní PhDr. Marii Linkové, PhD. za odborné vedení mé práce, za velmi užitečné rady a připomínky, za čas, který mi věnovala, a především za vstřícný přístup a velkou podporu, které se mi od ní vždy dostalo. Můj velký dík dále patří pracovníkům základní školy, kteří se se mnou podělili o své zkušenosti a poskytli možnost realizovat výzkum na jejich škole.

Anotace:

Bakalářská práce se věnuje fungování školního poradenského pracoviště na prvním a druhém stupni základní školy. Teoretická část obsahuje vývoj poradenských pracovišť na školách, jejich cíle a popis celého školního poradenského systému. Dále seznamuje s náplní práce jednotlivých pracovníků tohoto pracoviště. V praktické části zkoumám spokojenost či nespokojenost žáků ve škole a jejich potenciální problémy týkající se školního i mimoškolního prostředí. Zaměřuji se na fakt, jestli jsou žáci schopní, ale i ochotní řešit své problémy s pracovníky školního poradenského pracoviště a jestli mají dostatečné znalosti, na koho se v určitých případech obracet.

Annotation:

The Bachelor thesis is dealing with the functioning of the school counselling centre on the first and second grade of the elementary school. The theoretical part consists of themes as the development of school counselling centres, their aims and the description of the whole counselling system. There is also a description of the work of the particular specialists representing this centre. I search for and examine the pupils' satisfaction or dissatisfaction at school and their problems concerning school and family environment in the empiric part. I focus on the children being able or willing to deal with their problems with these specialists. The question is also if the pupils have sufficient information and knowledge to whom they can turn with their troubles.

Klíčová slova:

metodik prevence, škola, školní poradenské pracoviště, školní psycholog, školní speciální pedagog, výchovný poradce

Key words:

Educational Consultant, Prevention Specialist, School, School Counselling Centre, School Psychologist, School Special Education Teacher

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část.....	9
1 Školní poradenské služby	9
1.1 Historie a vývoj školního poradenství.....	10
1.2 Základní funkce a úkoly školního poradenství.....	11
1.2.1 Další úkoly školního poradenství.....	12
1.3 Cíle a poslání školních poradenských služeb	13
1.4 Systém pedagogicko-psychologického poradenství.....	15
1.4.1 Pedagogicko-psychologické poradny.....	16
1.4.2 Speciálně pedagogická centra	17
1.5 Školní poradenské pracoviště.....	17
2 Pracovníci školního poradenského pracoviště	20
2.1 Výchovný poradce.....	20
2.1.1 Náplň práce výchovného poradce	21
2.1.2 Etický kodex výchovných poradců	22
2.2 Školní metodik prevence	23
2.2.1 Funkce školního metodika prevence a jeho náplň práce.....	25
2.2.3 Problematika řešení některých sociálně patologických jevů	27
2.3 Školní psycholog	29
2.3.1 Spolupráce školního psychologa a učitele	30
2.4 Školní speciální pedagog.....	31
2.4.1 Vzdělávání školního speciálního pedagoga	33
3 Závěr teoretické části.....	35
Praktická část	36
4 Charakteristika výzkumu.....	36

4.1	Cíl výzkumu	36
4.2	Použité metody, techniky a postupy	37
4.3	Charakteristika souboru	37
4.4	Analýza dat	38
4.4.1	Dotazníky pro žáky prvního stupně	38
4.4.2	Dotazníky pro žáky druhého stupně	43
4.5	Interpretace dat	49
4.5.1	Interpretace dat z dotazníků pro žáky prvního stupně	49
4.5.2	Interpretace dat z dotazníků pro žáky druhého stupně	51
4.6	Interpretace rozhovorů se zástupkyněmi školního poradenského pracoviště	53
4.7	Závěr praktické části	57
5	Závěr	60
	Literatura a informační zdroje	62
	Přílohy	66

Úvod

Škola je prostředí, které slouží nejen jako místo pro vzdělávání, ale i pro socializaci žáků, kteří ji navštěvují. Primární socializací v rodině žáci již prošli. Následující musí čelit v prostředí, které je pro ně nové a neznámé – prostředí, ve kterém se musí naučit zorientovat, sžít se s ním a prosadit se v něm.

Se životem žáka ve škole je spojeno mnoho pozitivních, ale i negativních pocitů, zážitků či zkušeností. Dítě se učí roli žáka vůči autoritě – učiteli, roli spolužáka v novém kolektivu a ne vždy je ve všech ohledech úspěšný. Z tohoto důvodu existuje na školách systém pracovníků zvaný školní poradenské pracoviště.

Tito pracovníci jsou schopni žákům pomoci a navrhnout řešení k jejich problémům. Odborníci poradenského pracoviště na školách vypomáhají učitelům se specifickými požadavky žáků a rodičů, s řešením potíží v třídních kolektivech nebo s rodinnými problémy žáka. Jsou schopni pomoci v situacích, jako jsou šikana, kriminalita žáků, závislosti nebo jiné sociálně patologické jevy. Umí poradit učitelům, jak se vypořádat s žáky, kteří potřebují individuální přístup – jedná-li se o integrovaného žáka s postižením, žáka s poruchami učení, tak i žáka nadaného. Součástí jejich práce je i pomoc žákovi zorientovat se v sobě samém, v jeho životě nebo vizím do budoucna. To vše a mnohem více má na starosti školní poradenské pracoviště, které je tématem mé bakalářské práce.

V teoretické části práce se zabývám historickým vývojem školního poradenství v České republice, shrnuji cíle tohoto institutu a popisuji funkce a náplň práce jednotlivých pracovníků – výchovného poradce, metodika prevence, školního psychologa a školního speciálního pedagoga. Přibližuji jejich vzájemnou kooperaci a spolupráci s jinými složkami poradenského systému u nás.

Praktická část obsahuje empirické šetření na vybrané základní škole. Stanovuji základní cíle, které bych chtěla naplnit, vytyčuji zvolenou metodologii a charakterizují výzkumný vzorek, na kterém jsem šetření provedla. Dále pak popisují konkrétní postup při sběru dat a jejich zpracování. Přináším závěry z rozhovorů s jednotlivými odborníky školního poradenského pracoviště na zkoumané škole a na konec interpretuji zjištěné výsledky, a shrnuji celé šetření.

Teoretická část

1 Školní poradenské služby

Termín školní poradenské služby je nejčastější označení pro školní a profesní poradenství, čili další dva termíny, které upřesňují a konkretizují pojem výchovné poradenství. Tímto pojmem „byla a dosud je označována koncepce státem vytvořeného systému odborných poradenských a podpůrných služeb v otázkách výchovy a vzdělávání dětí a mládeže.“ (Opekarová, 2010, str. 7). Výchovné poradenství zahrnuje služby určené dětem od předškolního věku, přes povinnou školní docházku až do doby, kdy si vybírají svou budoucí profesní dráhu či se připravují na nástup do dalších vzdělávacích institucí. Pojem se ale nezabývá pouze službami pro žáky, ale též pro jejich zákonné zástupce a pedagogy (Opekarová, 2010).

Existuje celý systém výchovného poradenství v České republice, který zahrnuje školská poradenská zařízení jako pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a pro moji práci nejdůležitější – školní poradenská pracoviště při základních i středních školách (Pešová, Šamalík, 2006).

Povinnosti a úlohy školních poradenských pracovišť jsou zakotveny v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Konkrétně v novele § 116 školského zákona platného od 1. dubna 2012 (č. 472/2011 Sb.) bychom našli přesné znění, jaké služby a komu musí školská poradenská zařízení zajišťovat. Je zde i zaznamenána povinnost spolupráce s jinými souvisejícími orgány – orgány sociálně-právní ochrany dětí, orgány péče o mládež a rodinu a poskytovateli zdravotních služeb.

Legislativní ukotvení systému školních poradenských pracovišť je dále ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. a její novele č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Touto vyhláškou Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanovuje jednotlivé orgány systému, účely poradenských služeb a standardní činnosti pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center a škol.

1.1 Historie a vývoj školního poradenství

Vývoj školního poradenství jde ruku v ruce se změnami celého českého školství v průběhu desítek let. Jak už je zmíněno v úvodu, dítě se za školní docházku potýká s leccakými méně či více závažnými problémy. Může mít neshody s vrstevníky a tím se cítit nelibě ve školním prostředí, může se trápit špatnou atmosférou a prostředím svého domova. To vše se promítá do jeho školních výsledků. Bystrý a vnímavý učitel často tyto změny na svých svěřencích vnímá, ale nemusí jim umět poradit z důvodu nedostatku odborných znalostí.

Znalosti naopak mají specialisté poradenských pracovišť, kteří zde mohou podat pomocnou ruku. V druhé polovině 19. století s přibýváním nových povolání, přibývala i potřeba odborníků, kteří by byli schopni poradit s volbou budoucího zaměstnání. To dalo vzniknout organizovanému poradenství pro volbu povolání, kterou zajišťovali učitelé realizující informační a konzultační schůzky pro své žáky a jejich rodiče (Klímová, 1987).

V době mezi dvěma světovými válkami bylo možné využít služeb poradny pro volbu povolání v rámci úřadu práce. Kvůli změně školské soustavy po konci druhé světové války se výrazně změnil cíle vzdělávání a na přelomu 40. a 50. let tyto instituce zanikly (Klímová, 1987).

Od počátku 60. let se začal školní poradenský systém intenzivně utvářet a v jeho kompetenci byly poradny pro děti a mládež zabývající se problémy s jejich výchovou a vzděláním a poradny podílející se na řešení problémů souvisejících s profesní přípravou dospělých osob. Historicky prvním článkem v systému školního poradenství byl výchovný poradce. Jeho funkce byla ustanovena již v roce 1963 a působil na základních a středních školách. O čtyři roky později se do tohoto systému přidaly pedagogicko-psychologické poradny a též tzv. okresní, obvodní a místní pedagogicko-psychologické poradny, jejichž cílem bylo zajištění dostupnosti jejich služeb pro vzdálené a venkovské lokality (Opekarová, 2011).

Jako nejmladší článek systému výchovného poradenství se uvádí speciálně pedagogická centra vznikající na počátku 90. let. Společně s nimi vznikají střediska výchovné péče starající se o žáky s poruchami chování a předcházení rizikovému chování (Ondrůšková, 2011). Školní poradenská pracoviště se pomalu začala

orientovat na problematiku integrace žáků se speciálními potřebami od roku 1994, kdy Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) založilo Institut pedagogicko-psychologického poradenství a vymezilo standardy poskytování poradenských služeb (Průcha, 2009).

Nestátní poradenské instituce vznikaly v České republice od roku 1990. Jedná se o instituce, které nejsou zařazeny do výchovného poradenství nebo školních poradenských služeb, ale tato zařízení s nimi úzce spolupracují. Mluvíme tedy o podpůrném systému ve školství, jehož součástí jsou kliničtí psychologové, pedopsychoiatri, krizová a terapeutická centra apod. Tato zařízení nejsou zakládána MŠMT, ale soukromě, nebo díky zdravotnickým, církevním či sociálním organizacím (Opekarová, 2011).

1.2 Základní funkce a úkoly školního poradenství

V předchozí kapitole jsem uvedla některé z legislativních ukotvení vymezující pojetí a cíle školních poradenských služeb. Souhrnně se jedná o zákon č. 561/2004 Sb. a jeho novelu č. 116/2011 Sb. (školský zákon, viz kapitola 1), zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, vyhlášku č. 72/2005 Sb. a její novelu č. 116/2011 Sb. (viz kapitola 1) a vyhlášku č. 73/2005 Sb. a její novelu č. 116/2011 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

V této kapitole se zaměřím zejména na funkce školních poradenských služeb, které podle Opekarové jsou:

- funkce diagnostická
- funkce poradenská
- funkce terapeutická
- funkce informační, vč. metodické

(Opekarová, 2010, str. 11)

Tyto funkce jsou důležité pro možnost praktického využití služeb školního poradenství. Metody diagnostické jsou nástroji ke zkoumání psychických vlastností jedince a změn v jeho osobnosti. Diagnostika spojující poznatky psychologické a

pedagogické diagnostiky je pedagogicko- psychologická diagnostika, jejíž metody jsou často a každodenně využívány každými učiteli. Odborníkem ale stále zůstává výchovný poradce, který je schopný při řešení problému vzít v potaz jak obsahovou stránku problému, tak bezprostřední okolnosti, které s problémem souvisí. To je výhodou oproti psychologům nebo speciálním pedagogům, kteří na škole často nepůsobí (Opekarová, 2010).

Poradenské a informační či metodické činnosti jsou zaznamenány v příloze č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb. resp. č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb, pro jednotlivé odborníky školního poradenského systému. Jedná se o standardní činnosti výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa a školního speciálního pedagoga.

Terapeutická funkce školních poradenských služeb je zastoupena při téměř každém řešení problému, neboť specialisté tohoto systému mají odborné znalosti i v psychologické diagnostice. Poskytují tedy jedincům nejrůznější psychologické služby, například sledují úroveň sebehodnocení a sebedůvěry žáků a pomáhají ji napravit, analyzují rodinné vztahy a dokážou se vcítit do problémů a poskytnout kromě řešení i oporu a pochopení, které se třeba žákům nedostává.

1.2.1 Další úkoly školního poradenství

Kromě funkcí a úkolů školního poradenského pracoviště, které jsou zmíněny výše, by se měly školy zabývat i:

- posílením činnosti sociální prevence
- podporou a vytvářením podmínek pro rozvoj osobnosti jednotlivých žáků
- harmonizací vztahu rodiny a školy
- posílením poradenské činnosti pro děti a mládež se specifickými výchovnými a vzdělávacími potřebami
- podporou integrace dětí s různými problémy
- podporou naplňování Ústavního práva na vzdělání u všech občanů (Opekarová, 2010, str. 19)

Tyto úkoly jsou převážně, ale jinými slovy, zaznamenány v již citované vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb. Příloha k vyhlášce, ve které seznam standardních činností školy najdeme, je velmi rozsáhlá. Aktivity pracovníků školního poradenského pracoviště však často zacházejí až za zmíněné předpisy a vyhlášky. Tito specialisté musí oplývat i důležitými charakterovými vlastnostmi, aby mohli správně a efektivně pracovat se svými svěřenci. Žádná z pomáhajících profesí se nemůže spoléhat pouze na předepsané povinnosti – odborník musí především jednat jako empatická bytost.

1.3 Cíle a poslání školních poradenských služeb

Školní poradenství je odvětví, na které se čím dál tím více veřejnost zaměřuje. Vzhledem k tomu, že tendence nechávat téměř celý proces výchovy dětí na bedrech pedagogických pracovníků narůstá, existuje stále větší potřeba odborníků, kteří tuto problematiku budou řešit. Rodiče či zákonní zástupci žáků mají často mylné představy o svých ratolestech a nepřipouštějí si, že by jejich děti měly problémy buď se zvládáním látky, nebo s chováním. Z toho vyplývá nespočet problémů, kterými se poradenští specialisté musí zabývat.

„Základním posláním a obsahem poradenských služeb je především vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu jejich vzdělávání.“ (Opekarová, 2010, str. 20)

Toto poslání s sebou nese mnoho úskalí a obtíží, se kterými se školní poradenství musí vypořádat. Musíme brát v úvahu, že ne všechny děti, které do školy nastupují, přicházejí se stejnými znalostmi a dovednostmi, ze stejně podnětných rodin a z totožných sociálních vrstev. Každý žák má jiné vzdělávací potřeby a každý rodič či zákonný zástupce má jiné požadavky na školu. To vše způsobuje, že poradenští pracovníci musí usilovně pracovat, aby své základní poslání naplnili.

Cíle poradenských služeb korespondují s cíli a požadavky společnosti k prevenci nezaměstnanosti žáků po ukončení školy či k prevenci obtíží ve výchově a vzdělání spojené s prevencí problematiky sociálně patologických jevů. S tím je

spojen cíl integrace příslušníků národnostních menšin či etnických skupin a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ať už jsou jakéhokoli druhu.

Těmto cílům napomáhá projekt RAMPS – VIP III schválený na konci roku 2011 MŠMT, organizovaný Národním ústavem pro vzdělávání a zaměřený na „zvýšení kvality poskytovaných služeb ve školách a školských poradenských zařízeních“ (NÚV. RAMPS – VIP III., online, cit. 2012-11-22). Národní ústav pro vzdělávání (dále jen NÚV) si klade za cíl zajištění metodické podpory všem pracovníkům školního poradenského pracoviště společně se zajištěním odborného vzdělávání. Prostřednictvím středisek výchovné péče zajistí podporu i těm školám, které nemají možnost spolupráce se školním psychologem a speciálním pedagogem na své škole. NÚV chce vytvořit ucelený systém školních a školských poradenských služeb, jejichž síť odborníků bude moci nabídnout své znalosti a rady všem žákům v republice (NÚV. RAMPS – VIP III., online, cit. 2012-11-22).

Důvodem, proč je tento projekt potřebný, je podle NÚV neexistence „integrovaného modelu poradenské podpory a není nastavena komunikace mezi zřizovateli, metodiky a pracovníky těchto služeb“ (NÚV. RAMPS – VIP III., online, cit. 2012-11-22). Proto si ústav stanovuje několik dílčích a specifických cílů, kterými se snaží tuto situaci, především na základních a středních školách, vylepšit.

Cíle NÚV v projektu RAMPS – VIP III jsou:

- kontrola a sjednocení úrovně kvality poradenských služeb a jejich vylepšení
- vytvoření sítě integrované metodické podpory a implementace požadavků Evropské unie na služby školního poradenství
- vytvoření metodické podpory pro všechny složky poradenských pracovišť
- vytvoření katalogu vymezující stupně podpory pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- zvýšení efektivity kooperace mezi poradenskými pracovišti a rozšíření jejich služeb
- atd.

(NÚV. RAMPS – VIP III., online, cit. 2012-11-22)

Školní poradenské pracoviště je bezesporu velmi důležitým článkem napomáhajícím správnému rozvoji žáků. Díky projektům jako je RAMPS – VIP III vidíme, že je téma školního poradenství velmi aktuální a že snaha škol postarat se co nejlépe o své svěřence je velká. Proto odborníci poradenských pracovišť zastupují nepostradatelné funkce doplňující kvalitní služby škol.

1.4 Systém pedagogicko-psychologického poradenství

Na základě vyhlášky č. 72/2005 Sb. a její novely č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb, tvoří systém výchovného poradenství v České republice školská poradenská zařízení jako pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra společně se školními poradenskými pracovišti při základních a středních školách.

Školská poradenská pracoviště jsou zřizována ve většině případů kraji, ale mohou být vedena i soukromými subjekty. Celý tento systém výchovného poradenství byl dlouhá léta zastřešován Institutem pedagogicko-psychologického poradenství. K 1. lednu 2012 došlo ke sloučení tří přímo řízených organizací MŠMT: IPPP (Institutem pedagogicko-psychologického poradenství), NÚOV (Národního ústavu odborného vzdělávání) a VÚP (Výzkumného ústavu pedagogického) do nástupnické organizace Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV). Zaměstnanci a aktivity IPPP přešli do Oddělení 2.5 – pro rovné příležitosti ke vzdělávání, PPP a prevenci. (*IPPP. O nás.*, online, cit 2013-03-22)

V pedagogicko-psychologických poradnách zajišťují služby psychologové, speciální pedagogové, metodici prevence, sociální pracovníci a někdy i sociální pedagogové. Ve speciálně pedagogických centrech bychom našli psychology, speciální pedagogy a sociální pracovníci, pracující s dětmi s určitým druhem omezení. A nakonec ve školních poradenských pracovištích nabízejí odbornou pomoc školní psychologové, školní speciální pedagogové, výchovní poradci a metodici prevence.

1.4.1 Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP) jsou jakožto školská poradenská zařízení zřizovány dle §116 zákona č. 561/2004 Sb. ve znění novely č. 116/2011 Sb. (školský zákon). Výčet činností, který mají PPP zajišťovat, bychom našli v příloze č. 1 vyhlášky č. 72/2005 Sb. resp. č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb. Tyto činnosti jsou žákům poskytovány bezplatně, výjimkou by mohla být žádost jiného subjektu o služby PPP, jako například soud.

Kromě toho, že se tyto instituce nacházejí v každém kraji České republiky, nabízejí ještě PPP pomoc prostřednictvím jejich detašovaných pracovišť nebo kontaktních míst, která zajišťují lepší dostupnost poraden v regionech, kde je jich zapotřebí. V roce 2008 se počet pracovníků v PPP přiblížil téměř 900, celkem 59 PPP bylo zřizováno kraji a Institut pedagogicko-psychologického poradenství zajišťoval kolem 80 detašovaných pracovišť PPP po celé České republice (*NÚV. Školská poradenská zařízení.*, online, cit. 2012-11-24).

Důležitou roli při práci specialistů z PPP hraje ochrana osobních údajů podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, kvůli kterému musí být pracovníci velmi obezřetní, jak nakládají s nabytými informacemi o dětech, žácích a jejich zákonných zástupcích.

Pedagogicko-psychologické poradny poskytují své služby dětem a žákům od 3 let po ukončení středního, resp. vyššího odborného vzdělání, individuální či skupinovou formou nejčastěji přímo na jejich pracovištích. Podrobný seznam úkolů a činností rozdělených na Komplexní nebo zaměřenou psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku, Psychologickou a speciálně pedagogickou intervenci a Informační a metodickou činnost bychom našli ve zmíněné vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb. Obecně řečeno se však PPP zabývá poskytováním kariérního poradenství, spoluúčastí na činnostech prevence rizikového chování a napomáhání rozvíjení pedagogicko-psychologických kompetencí učitelů (*Zapletalová, online, cit. 2012-11-27*).

1.4.2 Speciálně pedagogická centra

Druhou složkou školského poradenského pracoviště jsou speciálně pedagogická centra (dále jen SPC), která se zaměřují na poskytování pomoci a odborných služeb dětem a žákům s různým typem zdravotního postižení. Pomáhají žákům navštěvujícím speciální výchovná či vzdělávací zařízení, žákům integrovaným do běžných základních a středních škol a žákům či dětem s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením, kteří školu navštěvovat nemohou.

SPC jsou specializována na „centra pro děti s vadami zraku, centra pro děti s vadami sluchu, centra pro děti s mentální retardací, centra pro děti s vadami řeči, centra pro děti s kombinovanými vadami (tj. pro děti s tělesným i mentálním postižením) a centra pro děti s autismem (tj. pro děti s pervazivními vývojovými poruchami)“ (Pešová, Šamalík, 2006, str. 12).

Služby SPC jsou poskytovány ambulantně i v terénu při návštěvách rodin nebo institucí, ve kterých žák žije či školy, kterou navštěvuje. Výčet činností ukládaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy bychom opět našli ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb, ale zjednodušeně řečeno se SPC starají o zajišťování připravenosti svých klientů na povinnou školní docházku a zpracovávání odborných podkladů pro integraci žáků (Opekarová, 2010). Dále poskytují konzultační a terapeutické činnosti pro klienty a jejich zákonné zástupce, kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením, činnosti k prevenci sociálně patologických jevů ohrožující jejich klienty, propagaci služeb SPC atp. (NÚV. *Školská poradenská zařízení.*, online, cit. 2012-11-24).

1.5 Školní poradenské pracoviště

Vedle pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center fungují školy jako součást systému pedagogicko-psychologického poradenství.

Zmínky o školní psychologii jako samostatném vědním oboru bychom našli až po druhé světové válce. Čtyři typy psychologických služeb, které převládaly podle

průzkumů organizace UNESCO¹ v polovině padesátých let minulého století, byly podle Národního ústavu pro vzdělávání tyto:

- školní psychologové působící na jedné velké škole spolupracující se školními sociálními pracovníky a lékařem
 - psychologové jako součást školských úřadů, jejichž náplň práce byly poradenské aktivity s důrazem na koordinaci služeb poskytované škole místní komunitou
 - dětské poradenské kliniky řízené psychiatry a zaměstnávající psychology se sociálními pracovníky zajišťujícími především diagnostiku, ne terapii
 - Asociace pro výzkum dítěte organizující výzkumy a monitorující faktory ovlivňující děti
- (Zapletalová, online, cit. 2012-11-27)

Se založením organizace The International School Psychology Committee v roce 1972 zastřešující skupinu psychologů, se téma školní psychologie začalo projednávat mezinárodně a specialisté si mezi sebou mohli vyměňovat zkušenosti a poznatky, které nabyli. O deset let později byla založena asociace s názvem International School Psychology Association, která působí dodnes a sdružuje psychology z celého světa (Zapletalová, online, cit. 2012-11-27).

Projekt, který u nás velmi ovlivnil počet poradenských pracovišť na školách, nese název VIP – Kariéra (Vzdělávání – Informace – Poradenství – Kariéra). Jedná se o projekt probíhající mezi roky 2005 až 2008 a realizovaný Institutem pedagogicko-psychologického poradenství. Odborníci Institutu cítili potřebu poskytnout učitelům vzdělání týkající se kariérového poradenství, vytvořit stovky poradenských pracovišť a dát vzniknout Informačnímu systému o uplatnění absolventů škol na trhu práce. To vše z důvodu závažného nedostatku informací žáků základních i středních škol o jejich možnostech dalšího studia nebo řešení jejich špatného prospěchu na současných školách, a nedostatku metodických i didaktických

¹ UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) – mezinárodní organizace založena roku 1945 jako orgán usilující o mír mezi státy rozvíjením spolupráce v oblasti vědy, výchovy a kultury (*Národní památkový ústav*, online, cit. 2013-02-07).

pomůcek pro učitele souvisejících s touto problematikou (*VIP – Kariéra*, online, cit. 2012-11-28).

S navazujícím projektem přichází v červenci 2009 Institut pedagogicko-psychologického poradenství spolu s Evropským sociálním fondem (ESF) a dává mu jméno ESF RŠPP – VIP II (Rozvoj školních poradenských pracovišť – Vzdělávání – Informace – Poradenství II). Za cíle projektu si stanovuje např. vytvoření poradenské linky pro pedagogy, systému kariérového růstu školních psychologů a sociálních pedagogů a redefinici školních poradenských služeb. Důležitým cílem se také stává přiblížení poradenských služeb širší veřejnosti, podpora integrovaných žáků, včasné odhalování problémových projevů žáků, provázání škol se školskými poradenskými pracovišti atd. Zmíněné cíle se v rámci tohoto projektu úspěšně realizovali na více jak 140 školách až do září 2011, kdy byl projekt ukončen (*RŠPP*, online, cit. 2012-11-28).

Na základních, středních a vyšších odborných školách nyní závisí na ředitelích škol, jaký Program školního poradenského pracoviště vytvoří, aby co nejefektivněji naplnili pedagogicko-psychologické cíle, které si s pedagogickým sborem stanovil. Odborníci, kteří služby školního poradenství zabezpečují, a z kterých si ředitel jako autorita může vybírat, jsou:

- výchovný poradce
- školní metodik prevence
- školní psycholog
- školní speciální pedagog
- a někdy asistent speciálního pedagoga

(Opekarová, 2010)

2 Pracovníci školního poradenského pracoviště

S narůstajícími problémy na školách roste i potřeba odborníků, kteří budou přinášet jejich řešení. Existuje nespočet žáků, kteří nejsou schopni se vypořádat se svým trápením, nenacházejí podporu v rodině nebo o svém problému zatím neví ani on ani jeho nejbližší. Proto škola disponuje specialisty ochotnými a kompetentními podat pomocnou ruku. Právě v této kapitole budu předkládat specifika práce jednotlivých pracovníků školního poradenského pracoviště a problémy, se kterými se nejčastěji potýkají.

2.1 Výchovný poradce

V roce 1963 vydalo tehdejší ministerstvo školství a kultury Československé socialistické republiky tři základní opatření, která měla pomoci k utváření a postupnému rozvíjení teprve vznikající soustavy výchovného poradenství. Jedním z nich bylo zřízení postgraduálního studia výchovných poradců. To můžeme považovat za zlomový okamžik neboť „kvalifikovaní výchovní poradci jsou základní a také nejpočetnější institucí mezi zřízeními výchovného poradenství“ (Klímová, 1989, str. 1).

Studium pro výchovné poradce probíhalo ve čtyřech semestrech a rozsah vyučovacích předmětů činil 260 hodin. Účastníci studia si vybírali různé kombinace organizačních forem a obsah jejich studia se skládal z předmětů, které jsou základem pro práci výchovného poradce, a z disciplín psychologických, pedagogických, sociologických i ekonomických. Pro úspěšné ukončení studia bylo zapotřebí úspěšně zvládnout ústní zkoušku ze tří předmětů, a písemnou práci opírající se o vlastní výzkum z pohledu práce učitele i výchovného poradce (Klímová, 1989).

V současné době jsou specifika práce výchovného poradce a potřebného studia k vykonávání této funkce ukotvena v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, a ve vyhlášce č. 317/2005 Sb. resp. novelou vyhlášky č. 412/2006 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérnímu systému pedagogických pracovníků. Dle těchto legislativních dokumentů se výchovným poradcem může stát ředitelem

pověřený učitel dané školy, který absolvoval studium pro výchovné poradce v rámci celoživotního vzdělávání v délce trvání nejméně 250 vyučovacích hodin a získal tak příslušné osvědčení. Dále je nyní požadováno, aby „kvalifikační studium výchovného poradenství bylo čtyřsemestrální a zakládalo tak možnost zařadit výchovného poradce do 13. platové třídy, což je skupina nazvaná, pedagog-metodolog“ (Malach, 2007, str. 73-74).

Od školního roku 2004/2005 realizuje Katedra školní a sociální psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, jako jedna z prvních pracovišť, akreditovaný studijní program zmíněný výše (Valentová, online, cit. 2012-12-14). V minulém školním roce tento program nabízela Katedra psychologie v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Jednalo se o kombinovaný studijní program v délce trvání čtyři semestry (250 vyučovacích hodin) zakončený obhajobou závěrečné práce, ústní zkouškou a následným obdržení dokladu o absolvování studia. Na tento program se však mohli přihlásit pouze pedagogové s úplným magisterským vzděláním v oboru učitelství a jedním rokem praxe (*Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze*, online, cit. 2012-12-14).

Vykonáváním funkce výchovného poradce se učiteli následně snižuje týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti dle nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků, a to o jednu až pět hodin týdně v závislosti na počtu žáků v příslušné škole.

2.1.1 Náplň práce výchovného poradce

Legislativní ukotvení náplně práce pracovníků školního poradenského pracoviště je zmiňováno již několikrát. Přesto bych uvedla několik bodů z přílohy č. 3 k vyhlášce č. 72 /2005 Sb. a její novele 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb, a tím konkretizovala standardní činnosti výchovného poradce:

poradenské činnosti

- kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další profesní cestě žáků včetně žákům/cizincům

- vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost
- zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- příprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením

metodické a informační činnosti

- zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence
- metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy
- poskytování informací o činnosti školy a školských poradenských zařízeních v regionu
- shromažďování odborných zpráv o žácích v poradenské péči

Podle Bendla patří mezi základní úkoly výchovného poradce spolupracovat s učiteli příslušné školy, zejména s třídními, být v kontaktu se školskými poradenskými pracovišti jako jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra, působit výchovně a napomáhat k řešení problémů se sociálně patologickými jevy a v neposlední řadě pracovat s rodiči a pokusit se pomoci jejich dětem vykazujícím například znaky sociální nepřizpůsobivosti i určitých poruch chování, či dětem, které se nacházejí v problematických vývojových situacích (Bendl, 2004).

Opekarová též ve své publikaci klade důraz na nutnost týmové práce ve škole. Díky ní mohou učitelé komplexně poznávat žáky a jejich chování v sociální skupině. Mohou získat větší a kompletnější souhrn informací, než by se podařilo výchovným poradcům samotným a tímto systémem diagnostické práce cíleně a lépe pracovat s konkrétními žáky (Opekarová, 2010).

2.1.2 Etický kodex výchovných poradců

Všechna práce a úkoly výchovného poradce zmíněné výše jsou opředeny etickými pravidly, která je odborník povinen dodržovat. Soukromé a důvěrné informace si vyžadují speciální zacházení a výchovný poradce si musí být vždy

vědom odpovědnosti, kterou s sebou své povolání nese, a důvěry, kterou vložili do jeho rukou nejčastěji rodiče obracející se na něj jako na jednu z posledních záchran v jejich těžké situaci.

K těmto účelům byl vypracovaný Etický kodex výchovných poradců schválený na Kongresu výchovných poradců, v Praze 28. 3. 2008. Tento dokument vymezuje jednotná etická pravidla sloužící potřebám klientů i pedagogů, kteří vykonávají profesi výchovného poradce.

Kodex je rozdělený na čtyři části, které nesou název Etická odpovědnost výchovného poradce vůči klientům, Práva a prospěch klienta, Omezení vyplývající z profese a Výkon profese (profesionální praxe). První část pojednává o nadřazenosti zájmů klientů, důvěrnosti informací a ochraně soukromí. V druhé části bychom našli práva a povinnosti jak výchovného poradce, tak klienta. Omezení vyplývající z profese obsahuje i vymezení profese výchovného poradce a v poslední části se můžeme seznámit s ukotvením povinností výchovného poradce v rámci profesionálních vztahů k žákům a studentů, rodičům a odborníkům jiných profesí (*Asociace výchovných poradců*, online, cit. 2012-12-14).

2.2 Školní metodik prevence

Funkce školního metodika prevence je povinně zavedena na každé škole. Člověka, který bude tuto funkci zastávat, pověřuje ředitel školy, který také ohodnocuje metodika prevence patřičným osobním příplatkem jako odměnu za jeho náročnou práci (Bendl, 2004).

Jak ale uvádí Jana Svobodová, finanční ohodnocení této funkce není dostačující, stejně jako ohodnocení pedagogické profese obecně a pedagog se často stává metodikem prevence z několika důvodů – je nejstarší, a proto má nejvíce zkušeností; je nejmladší, a proto je nejbližší dětem; nebo je mu funkce jednoduše přisouzena. Často je také tato funkce chápána jako nutné zlo a nechtěná pozice a to se dle jejích slov musí změnit, aby funkce metodika prevence byla považována za funkci výjimečnou, přičemž pedagog zastávající tuto pozici bude mít na škole uznávané postavení (Svobodová, 2012).

Pokud je pedagog na pozici metodika prevence vybrán pro jeho kvalitní vlastnosti a zkušenosti a je do této funkce osobně zainteresován, měl by brát v potaz několik faktorů, které velmi ovlivňují jeho práci a rozlišují průměrného metodika od výjimečného:

- metodik prevence jako osobnost – „člověk, který má svou tvář, je autorem svých činů a zodpovědně stojí za tím, co dělá. Osobnost jedná s vědomím důsledků svých činů a kontroluje svou činnost svým svědomím. V neposlední řadě je osobností člověk, který řeší úkoly svého života uvědoměle, odpovědně a ohleduplně.“ (Svobodová, 2012, str. 9)
- komunikace – umět se vyjadřovat a mít dostatečnou slovní zásobu, přizpůsobit komunikaci věku žáka, dokázat s žákem prodiskutovat jeho problém a nabídnout mu pomoc
- empatie – vcítění se, ale i zrcadlení sebe samého, chápání svých pocitů; a zrcadlení toho druhého, neverbálních znaků i verbálních informací druhé osoby
- humor – veselost, která může dopomoci dostat se k žákovi blíže a ukázat, že pedagog není jen vážný
- otevřenost – schopnost vyslyšet názory jiných, přizpůsobit se potřebám žáků a otevřeně diskutovat
- sebezkušenost – mít vyřešenou svoji minulost a být smířený se svým příběhem, rozumět sám sobě, abych mohl pomoci druhým
- umět být autoritou – být přijímán a akceptován žáky
- osobní zájem – osobní zaangażovanost pedagoga, která zapříčiní jeho nejlepší a nejpřesnější práci
- pedagogická láska – mít rád děti
- otužilost – odolnost vůči riziku a nepříjemnostem
- selský rozum – jednoduché uvažování opírající se o etiku, slušnost či základní pravidla lidského soužití
(Svobodová, 2012)

Pro to, aby se pedagog mohl stát tímto výjimečným metodikem prevence, musí kromě těchto obecných kritérií splňovat i kritéria legislativní. Dle § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, musí adept na tuto pozici absolvovat studium v délce trvání nejméně 250 vyučujících hodin a za ukončení se považuje úspěšná obhajoba závěrečné písemné práce a závěrečná zkouška před komisí.

2.2.1 Funkce školního metodika prevence a jeho náplň práce

Pedagog zastávající funkci školního metodika prevence je dle Jiřího Tyšera „pedagog, který je odborně připraven pro výchovné poradenství v oblasti prevence, věnuje zvláštní pozornost prevenci a sledování chování dětí a mládeže z hlediska pedagogické, psychologické a sociální normy, zjišťování negativních jevů a poruch a jejich napravování“ (Tyšer, 2006, str. 7).

Legislativní ukotvení standardních činností metodika prevence bychom našli již v mnohokrát zmiňované vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb, v příloze č. 3. Tyto činnosti se rozdělují na tři typy - metodické a koordinační činnosti, informační činnosti a poradenské činnosti.

Stručně řečeno se v prvním typu činností nacházejí činnosti jako – koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu škol, koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů, koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů, koordinace spolupráce s jinými pracovišti či školami či orgány státní správy atd.

Za informační činnosti se považuje zjišťování a předávání odborných informací o problematice sociálně patologických jevů, prezentace výsledků preventivní práce školy či vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy.

Do třetího typu činností řadíme vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně patologického chování, poskytování poradenských

služeb těmto žákům, spolupráce s ostatními pedagogy při zachycování varovných signálů u žáků nebo příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování.

Činnosti popsané ve školském zákoně však daleko nedosahují množství práce, kterou musí školní metodici prevence zastávat. Stejně jako výchovní poradci se při řešení konfliktů dotýkají etických či morálních problémů a často tím mají při své práci svázané ruce. Musejí si dokázat poradit s řešením problémů na mnoha úrovních – jednání s ostatními žáky, s příslušnými rodiči, pedagogy, dalšími institucemi či Policií České republiky. Břemeno, které tito pracovníci nesou, je obrovské, a často s ním přichází únava a vyčerpání.

Unavených metodiků prevence je dle Veroniky Hokeové ve školství většina. Dle jejích slov se téměř nesetkala s metodikem stále nadšeným, pracujícím s nasazením a neunaveným. Za kořeny vzniku únavy považuje hned několik faktorů hodných k zamyšlení:

- nedostatečné informace či vzdělání, kdy se metodici ve své specializaci začínou vzdělávat až poté, co funkci přijmou a všemu se musí učit v průběhu, což je velmi vysilující a náročné
- nedodržení svých hranic – metodik si nabere až příliš úkolů, které jsou i nad rámec jeho povinností, ale domnívá se, že je za vše odpovědný
- očekávání vs. realita – očekávání téměř bezproblémové spolupráce jak na straně rodičů, tak na straně kolegů pedagogů se střetává s realitou, kdy rodiče nepřistupují objektivně ke svému potomkovi, pedagogové si nechtějí přidělovat další práci a vedení se k problémům staví zády
- psychologické či finanční ohodnocení – finance jsou zde malé či žádné a psychologická odměna v podobě poděkování od zúčastněných stran často nepřichází
- neviditelné výsledky, které jsou nezměřitelné a neprokazatelné, jelikož žáci stále odcházejí a noví přicházejí a výsledky mohou být viditelné až v průběhu let

(Hokeová, 2011)

Každý metodik prevence se s návalem úkolů mimo jeho pedagogickou činnost vyrovnává jiným způsobem. Někteří se uchýlí pouze k formálnímu fungování, přičemž aktivně nevymýšlí nové akce v rámci prevence, nepřicházejí s novými postupy či metodami, ale zastávají svou funkci pouze naoko. Další si svou únavu mohou dávat sami za vinu a začnou se přetěžovat novými a novými úkoly, které si sami naberou. Existuje i skupina těchto pedagogů, kteří nakonec rezignují na všechny své povinnosti a fungují pouze v minimální míře. Největší problém však nejspíše představují metodici, kteří podlehnou syndromu vyhoření jako specifickým pomáhajících profesí (Hokeová, 2011).

Příznaky syndromu vyhoření mohou být rozlišeny v psychické, fyzické a sociální rovině. Za psychické se považují například ztráta nadšení, zodpovědnosti, nechuť a lhostejnost k práci, negativní postoj k sobě i okolí, potíže se soustředěním, sklíčenost, pocity bezmoci, agresivita apod. Tělesnými příznaky mohou být nechutenství nebo naopak přejídání, poruchy spánku, vyšší unavitelnost, svalové napětí, vyčerpanost aj. A nakonec sociální příznaky jako útlum sociability², nezájem o druhé lidi, vyhýbání se kontaktu s druhými lidmi, nechuť ke všemu, co s prací souvisí, které všechny spolu s předchozími mohou zapříčinit úplnou paralyzaci pedagoga (Šabatová, 2011).

Metodické prevence samozřejmě nejsou jediní, kteří bývají postihnuti syndromem vyhoření. Dalšími kandidáty jsou i jiní profesionálové v pomáhajících profesích, např. sociální pracovníci, psychologové, zdravotníci, policisté a další.

2.2.3 Problematika řešení některých sociálně patologických jevů

Nežli budeme myslet na nejhorší, tedy syndrom vyhoření pedagoga, představme si některé sociálně patologické jevy, se kterými se školní metodik prevence často potýká a také úskalí, do kterých se může ve své práci dostat.

V seznamu standardních činností metodika prevence ve vyhlášce zmíněné výše, je povinnost metodika koordinovat a participovat na realizaci aktivit školy

² Sociabilita = schopnost, sklon nebo potřeba (individua) žít ve společnosti, družnost, společenskost (Klimeš, 1985)

zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškození a dalších sociálně patologických jevů.

Všechny zmíněné sociálně patologické jevy jsou zajisté aktuální a hodné hlubšího zaměření. To by však vydalo minimálně na další bakalářskou práci, a proto bych si dovolila pouze vyzdvihnout několik poznatků z této oblasti.

Hlavním cílem poradenské činnosti, a to nejen metodika prevence při řešení sociálně patologických jevů, je pomoci žákovi. Toho lze docílit tím, že bude pedagog pozorně naslouchat žákovi, bude zjišťovat okolnosti případu díky výpovědím ostatních učitelů, žáků, rodičů atd. a pokusí se navrhnout postup, který žákovi pomůže. Tyto tři fáze probíhající v kruhu by měl mít metodik stále na paměti (Kyriacou, 2005).

Tento postup může metodik prevence uplatnit například při řešení šikany, čili „trvalého agresivního jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení“, kdy „útoky mohou být fyzické, slovní nebo nepřímé“ (Kyriacou, 2005, str. 26).

Při řešení problematiky šikany si Pavel Říčan klade otázku, jestli i pedagog není účastníkem tohoto projevu chování. Častým postojem pedagogů je domněnka, že je nejlepší, aby si vše děti vyřídily mezi sebou. To ale platí dle autora pouze u drobných sporů a ne chování takového formátu. Strach pedagogů, že při řešení tohoto problému se stane šikana více utajovanou záležitostí, pokládá Pavel Říčan za neopodstatněný a pojmenovává ho spíše jako výmluvu (Říčan, 1995).

Školní metodik prevence bezpodmínečně nesmí šikanu ani jiné sociálně patologické jevy přehlížet a musí uplatnit všechny své nabyté vědomosti a zkušenosti k tomu, aby případ vyřešil.

Chris Kyriacou ve své publikaci předkládá kromě definice šikany například i definici záškoláctví. Záškoláctví jako soubor všech neomluvených nepřítomností čili nevysvětlených a neoprávněných absencí rozděluje do několika podskupin – pravé záškoláctví, kdy žák do školy nechodí, ale rodiče jsou přesvědčeni o opaku; záškoláctví s vědomím rodičů, při kterém je žák svými rodiči v tomto chování podporován; záškoláctví s klamáním rodičů, kdy žáci doma přesvědčují rodiče, že

jim je fyzicky špatně, a proto nemohou do školy; útky ze školy, při kterých se žáci vytráí v průběhu dopoledního vyučování po zapsání přítomnosti do třídní knihy či úplné odmítání školy, která působí žákovi psychické potíže (Kyriacou, 2005).

Zde vidíme množství situací, které musí metodik prevence řešit, a kde se odráží problémy spjaté s touto funkcí. Jedním z největších problémů bývají často rodiče zmíněných žáků, kteří ve většině případů hájí své dítě a nejsou s to si uvědomit závažnost situace. Při těchto jednáních metodikovi prevence nestačí vědomosti, které získal při studiu, ale musí se spoléhat především na své charakterové vlastnosti a schopnosti komunikace prezentované na počátku této kapitoly.

2.3 Školní psycholog

Předposledním článkem systému pedagogicko-psychologického poradenství na školách, kterým se budu ve své práci zabývat, je funkce školního psychologa. Přesto, že Stanislav Bendl ve své publikaci *Neukázněný žák, cesta institucionální pomoci* z roku 2004 napsal, že funkce psychologa na škole není stále přesně vymezena, od roku 2005 díky vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb, je tomu jinak.

Standardní činnosti školního psychologa jsou rozděleny na diagnostiku a depistáž; konzultační, poradenské a intervenční práce; a metodické práce a vzdělávací činnost. Z každého zmíněného typu vyjmenuji několik konkrétních činností jako příklad:

- spolupráce při zápisu do 1. ročníku základního vzdělávání
- diagnostika při výukových a výchovných problémech žáků
- zjišťování sociálního klimatu ve třídě
- screening, ankety, dotazníky ve škole

- péče o integrované žáky
- prevence školního neúspěchu žáků

- podpora spolupráce třídy a třídního učitele
 - techniky a hygiena učení
 - individuální případová práce se žáky v osobních problémech
-
- pracovní semináře pro pedagogické pracovníky
 - besedy a osvěta (zákonným zástupcům)
 - participace na přípravě přijímacího řízení ke vzdělávání ve střední škole

Pedagog, který by měl zájem o funkci školního psychologa, by měl mít ukončené vysokoškolské studium oboru psychologie a dva roky se pohybovat ve svém oboru. Pedagogická fakulta, mimo jiné instituce, nabízí také rozšiřující studium pro budoucí školní psychology v rámci celoživotního vzdělávání. Tento kurz trvá čtyři semestry, čili 250 vyučovacích hodin složených z přímé i nepřímé výuky, odborných stáží a závěrečné práce. Absolvent získává osvědčení o absolvování kvalifikačního specializačního studia jako přílohu k vysokoškolskému diplomu (*Katedra psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*, online, cit. 2013-02-01).

2.3.1 Spolupráce školního psychologa a učitele

Výhodou psychologů, kteří působí přímo na školách, je jejich informovanost o poměrech v instituci, na které působí, jejich znalost žáků, učitelů i prostředí školy. V případě nutnosti mohou pomoci bez přílišných prodlev, jako by tomu bylo u psychologa externího, se kterým může mít škola také uzavřenou smlouvu (Bendl, 2004).

Školního psychologa přirovnává Stanislav Bendl k obvodnímu lékaři, který má v popisu práce zabývat se širokým spektrem problémů. Poskytuje tzv. první psychologickou pomoc na škole a poté spolupracuje s dalšími články, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny či jiná odborná pracoviště (Bendl, 2004).

Spolupráce školního psychologa se však nevztahuje pouze na mimoškolní instituce, ale hlavně na ostatní pedagogy dané školy, na které působí. Díky projektu

VIP – Kariéra se počet školních psychologů chvályhodně zvýšil a proto je perfektní spolupráce mezi pedagogy a tímto pracovníkem podmínkou kvalitních služeb.

Profesní vztah učitelů a psychologů je dle Bohumíry Lazarové utvářen minulými zkušenostmi s externími poradenskými psychology, kteří s učiteli komunikují především prostřednictvím dotazníků a zpráv. Vztahy obou zúčastněných stran se mohou dále komplikovat vzájemnými nedorozuměními v souvislosti s nejasným očekáváním výsledků spolupráce. Práce psychologů je pro velkou část pedagogů nejasná a nečitelná. Učitelé se mohou také bát, že psychologové budou poukazovat na jejich chyby, které odhalí při svých rozhovorech s žáky. To vše jsou úskalí, která je třeba řešit při práci těchto dvou stran a pokusit se je odbourávat vymezením si hranic, funkcí obou stran a cílů jejich spolupráce (Lazarová, 2008).

Za výhody spolupráce mezi učitelem a školním psychologem, kde panují nedirektivní a respektující přístupy obou zúčastněných, se považuje – posilování učitelovi kompetence a umožnění uvědomit si, v čem jsou jeho silné stránky; minimalizace rizika posílání žáků s jejich zákonnými zástupci k externím specialistům s problémy týkající se působení žáka na škole; změna v pohledu psychologa na učitele, čili ne jako na klienta, ale na spolupracovníka; nebo uvědomění si psychologa, že není cílem uzdravit dítě, ale redefinovat problém a vést učitele k zavedení změn (Lazarová, 2008).

Pracují-li obě strany správně, jejich spolupráce povede k posílení role učitele, jehož zdrojů informací o žácích dokáže psycholog dobře využít. Dále si učitel uvědomí, že jeho strach a stud před psychologem byl neopodstatněný, a že spolupráce je ta nejlepší forma, jak dosáhnout na škole nejlepších výsledků.

2.4 Školní speciální pedagog

Funkce speciálního pedagoga jakožto posledního článku skupiny odborníků patřícího do školního poradenského pracoviště uzavírá čtveřici specialistů prezentovaných v této práci.

Tato profese, která byla dříve chápána spíše jako charitativní poslání, jak uvádí ve své publikaci Jaroslava Vališová, prošla výrazným a obtížným vývojem,

než získala svůj pedagogický ráz. Oblast výchovy a vzdělávání jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami prošla velkým rozvojem již v době, kdy byla kniha Jaroslavy Vališové publikována, čili v době existence socialistického státu. V tehdejší době byl kladen velký důraz i na působení speciálního pedagoga v oblasti ovlivňování komunistické mládeže (Vališová, 1979). Dnes jsou úkoly tohoto odborníka shledávány v jiných oblastech, jak je uvedeno ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. a její novele č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb. Některé z nich uvádím v následujícím seznamu:

depistážní činnosti

- vyhledávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich zařazení do speciálně pedagogické péče

diagnostické a intervenční činnosti

- diagnostika speciálních vzdělávacích potřeb žáka, analýza získaných údajů a jejich vyhodnocení
- vytyčení hlavních problémů žáka, stanovení individuálního plánu podpory v rámci školy a mimo ni
- realizace intervenčních činností, jako jsou například provádění krátkodobé či dlouhodobé individuální práce s žákem, úpravy školního prostředí, zajištění speciálních pomůcek a didaktických materiálů, zabezpečení průběžné komunikace a kontaktů s rodinou žáka nebo konzultace s pracovníky dalších poradenských zařízení

metodické a koordinační činnosti

- příprava a průběžná úprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole
- participace na vytváření školních vzdělávacích programů a individuálních vzdělávacích plánů s cílem rozšíření služeb a zkvalitnění péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- koordinace a metodické vedení asistentů pedagoga ve škole

Školní speciální pedagog čili specialista na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, je velmi důležitou složkou vzdělávacího systému. Stejně jako školní psycholog působící přímo na škole má výhodu dobře známého prostředí a blízkého kontaktu se svými svěřenci.

Důležité také je, aby speciální pedagog nefungoval jako jedno z posledních východisek při řešení problému, ale aby působil na škole preventivně, zabýval se pozorováním dětí v různých situacích (například již během prvních týdnů žáků ve škole) a jejich chováním ve školním prostředí (Bendl, 2004).

Práce speciálního pedagoga je též velmi specifická. Složité struktury osobností žáků jsou umocněny jejich speciálními potřebami či negativními zkušenostmi a speciální pedagog musí mít na zřeteli výjimečnost jeho výchovného působení. Jedná se o práci velmi proměnlivou, a proto musí být schopen hbitě a pružně reagovat na všechny změny a přizpůsobit se všem specifickým situacím v souvislosti s prací s těmito žáky. Důležitou roli hraje též spolupráce se všemi členy školního poradenského pracoviště zmíněnými výše i s institucemi či pracovníky mimo školu.

Jako cíl speciálního pedagoga bychom mohli vidět co nejúspěšnější socializaci žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a usnadnění jeho povinné školní docházky v co největší míře. Pedagogicky účinný vztah speciálního pedagoga k těmto žákům má rozhodující vliv a není jednoduché ho dosáhnout. Proto tuto funkci musí zastávat osobnost, která je takového vztahu schopná a svojí profesí považuje též za své poslání.

2.4.1 Vzdělávání školního speciálního pedagoga

Speciální pedagog by měl být nejlépe absolventem vysokoškolského studia, oboru speciální pedagogika. Pokud toto studium neabsolvoval a funkce mu byla na škole například přidělena, je zde možnost doplňujícího vzdělání v rámci celoživotního vzdělávání. To je možné získat ku příkladu na katedře psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, zmíněné v předešlé kapitole o školním psychologovi. Vzdělávací program Školní speciální pedagog má časovou dotaci 250

vyučovacích hodin a je zakončen závěrečnými zkouškami a obhajobou závěrečné práce, stejně jako tomu bylo u předešlých tří funkcí.

Výhodou z hlediska dalšího vzdělávání, jak uvádí ve svém článku Učitelských novin Radmil Švancar, bylo zařazení speciálních pedagogů do poradenského projektu VIP (Vzdělávání – Informace – Poradenství) nebo pražského projektu PŠP (Poradenství – Škola – Povolání). Tím se speciálním pedagogům otevřely brány k masivnímu vzdělávání s vysokou odbornou úrovní. Další možnosti, které tito odborníci mají v souvislosti se vzděláváním, jsou nabídky vzdělávání prostřednictvím Institutu pedagogicko-psychologického poradenství či náhodné přednášky a kurzy. To, co však dle autora chybí, je „ucelený systém kariérního růstu, který by mohl podpořit vznik skutečně systematického vzdělávání s návazností na finanční ocenění“ (Švancar, 2009).

3 Závěr teoretické části

Existence systému výchovného poradenství skládajícího se z pedagogicko-psychologických poraden, speciálně psychologických center a školních poradenských pracovišť nám umožňuje poskytování profesionální pomoci žákům, jejich zákonným zástupcům i pedagogům, kteří pomoc potřebují.

Odborníci zastupující tento soubor institucí jakožto ucelený systém poradenských služeb nabízejí svou pomoc a znalosti v nejrůznějších případech a situacích. Propustnost informací mezi těmito články systému je klíčová, aby se žákům či jiným osobám dostalo co nejkvalitnějších služeb. Stejně klíčová je i perfektní komunikace mezi těmito odborníky, kteří díky ní mohou dosáhnout tížených cílů a náprav problémů svých svěřenců.

Nutná bezproblémová komunikace jak mezi jednotlivými specialisty školního poradenského pracoviště, tak mezi nimi a okolními mimoškolními pracovníky může dopomoci k tomu, aby ve školách ubývalo žáků, jejichž případné neúspěchy ve škole jsou dále umocněny problémovými vztahy na půdě školy či doma, sociálně patologickými jevy či jinými tíživými situacemi.

Kromě znalostí nutných k zastávání funkcí členů školského a také školního poradenského pracoviště shledávám nutnost být jedinečnými osobnostmi, které dovednou s žáky i jinými lidmi pracovat nejen profesionálně, ale především lidsky – tak, aby se na ně jedinec mohl vždy s důvěrou obrátit.

Praktická část

4 Charakteristika výzkumu

Empirickou část této bakalářské práce tvoří výzkumné šetření na jedné z běžných pražských základních škol realizované metodou dotazování. Toto šetření je zaměřeno jak na žáky prvního, tak na žáky druhého stupně této základní školy.

Po analýze dat získaných z dotazníků následuje interpretace rozhovorů se třemi zástupkyněmi školního poradenského pracoviště na dané základní škole – výchovnou poradkyní, metodičkou prevence a školní psycholožkou, které se vyjadřovaly k výsledkům šetření získaných zmíněným dotazníkem.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavní cíl výzkumu je shledáván v analýze informovanosti žáků základní školy o existenci a náplni práce výchovného poradce, metodika prevence a školního psychologa obecně. Dále se zaměřuji na zjištění, jaké jsou vztahy žáků mezi sebou ve třídě i případně doma se sourozenci, tedy zdali jsou spíše spokojeni v sociálních vztazích či ne.

K tomuto stěžejnímu cíli jsem zformulovala následující dílčí cíle:

- Přiblížit vztah žáků ke škole spolu s jejich zájmy.
- Zamyslet se nad vztahy žáků ve třídě v souvislosti s dostatkem či nedostatkem přátel.
- Analyzovat informovanost žáků o práci jednotlivých odborníků školního poradenského pracoviště.
- Zjistit potřebu a četnost návštěv těchto specialistů žáky.
- Díky rozhovorům s odborníky získat ucelený náhled na školní poradenské pracoviště na vybrané škole

4.2 Použité metody, techniky a postupy

Jako prostředek k získání dat jsem zvolila dotazování prostřednictvím dotazníku. Dotazník je jedním z nejčastěji používaných nástrojů pro sběr dat při empirických šetřeních. Informace z něj získané jsou rychlé a levné oproti jiným metodám jako například pozorování, rozhovor apod. Jeho nevýhodou však mohou být zkreslené informace, obtíže s nacházením velkého množství respondentů nebo redukce komunikace mezi nimi a výzkumníkem (*Dotazník – online*, online, cit. 2013-02-10).

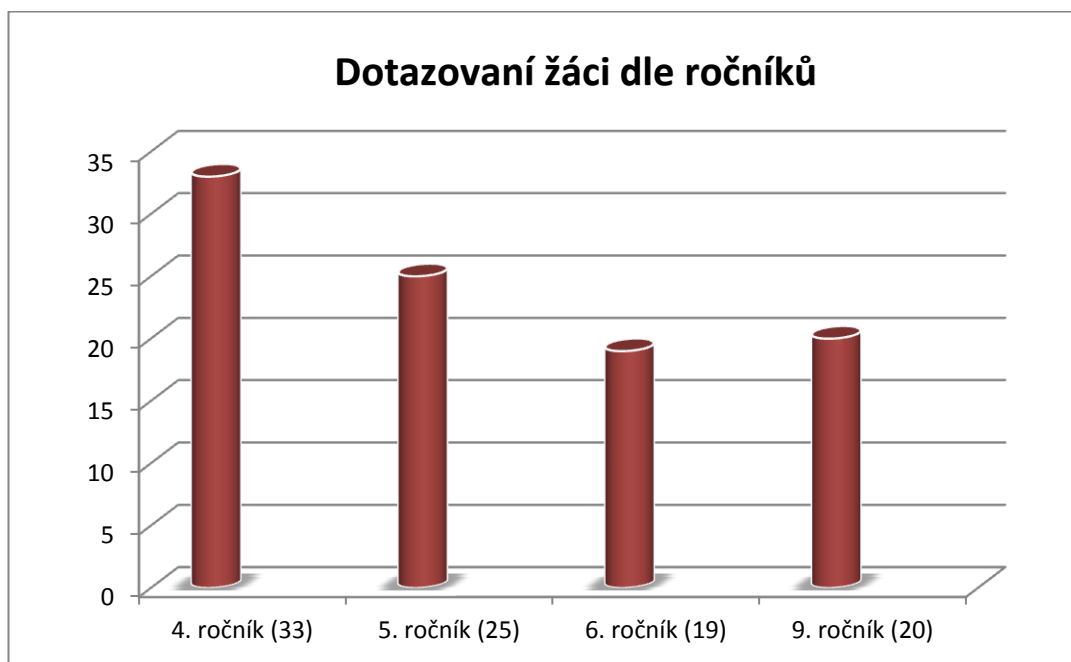
Dotazník byl vytvořen v textovém editoru MS Word (viz Příloha 1 a 2) – jeden pro žáky prvního a jeden pro žáky druhého stupně. Dotazování probíhalo anonymně a bylo určeno žákům základní školy. Před vyplňováním dotazníku byli žáci seznámeni se záměrem dotazníku i způsobem jeho vyplňování. Dotazování je započato vyplněním faktografických údajů (pohlaví, ročník). Dotazník pro žáky prvního stupně obsahuje devět položek, pro žáky druhého stupně jedenáct. Otázky jsou otevřené, uzavřené i polouzavřené s variantami odpovědí.

Průzkum byl realizován na konci roku 2012 v pěti třídách 4. - 9. ročníku základní školy v Praze. Rozhovory, které následovaly po zpracování průzkumu a vyhodnocení výsledků se uskutečnily v průběhu měsíce února. Dialogy byly vedeny na půdě školy se všemi specialistkami současně a nahrávány na diktafon.

4.3 Charakteristika souboru

Dotazování se zúčastnilo 97 žáků – 58 na prvním stupni a 39 na druhém. Z dotazovaných jedinců bylo 45 chlapců a 52 dívek. Základní škola, na které šetření probíhalo, je běžnou spádovou pražskou základní školou se žáky jak ze sídlišť a starých i nových zástaveb, tak částečně i z přilehlých obcí. Nezanedbatelnou část dotazovaných žáků tvoří cizinci převážně z Vietnamu.

Graf 1: Dotazování žáci dle ročníků

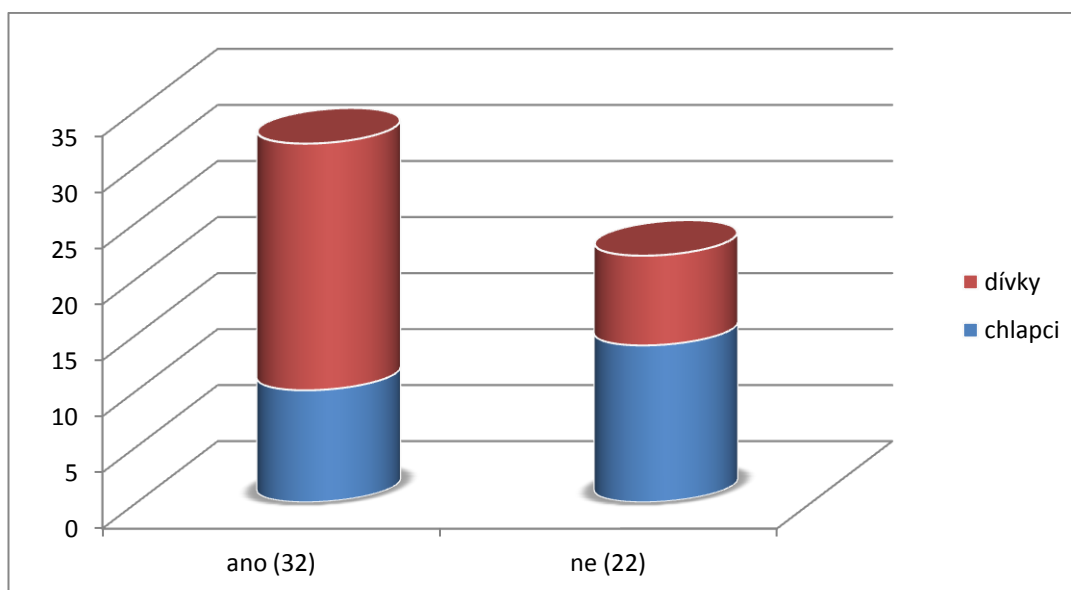

4.4 Analýza dat

4.4.1 Dotazníky pro žáky prvního stupně

Otázka č. 1: Chodiš rád/ráda do školy?

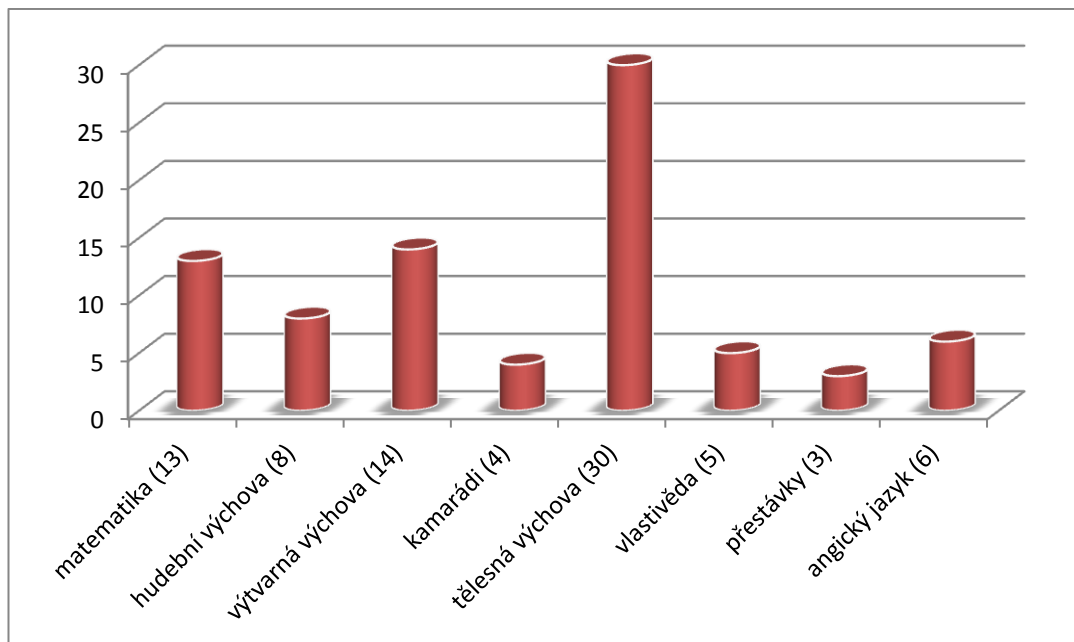
Graf 2: Chut' či nechut' navštěvovat školu

Otázka č. 2: Co tě ve škole baví?

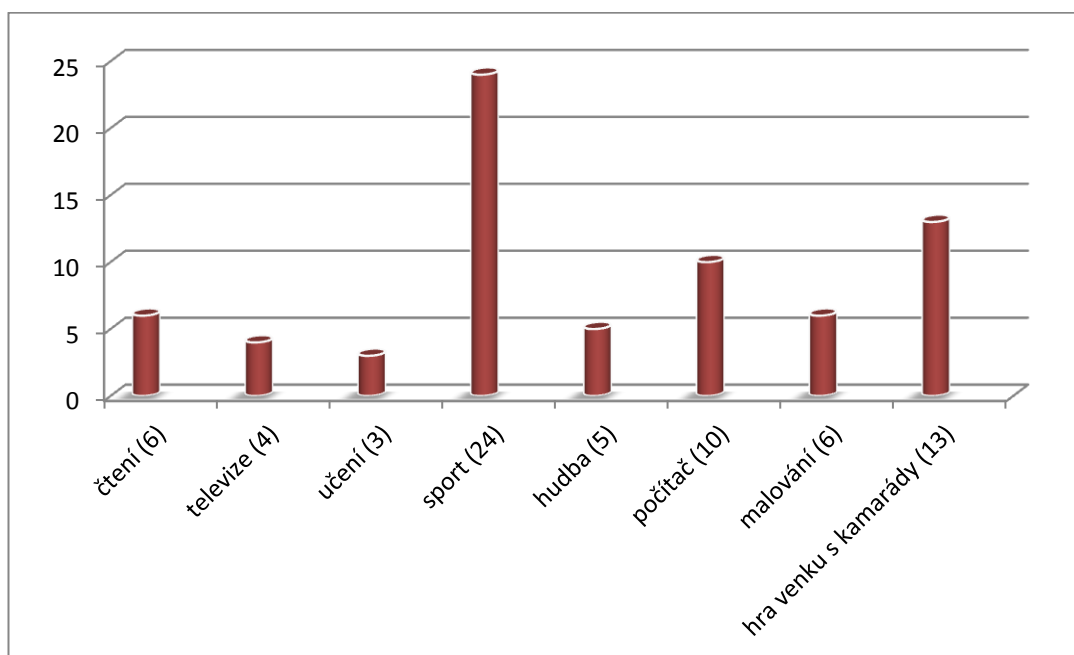
Z otevřených odpovědí vybrány nejčastější varianty:

Graf 3: Oblíbené aktivity ve škole

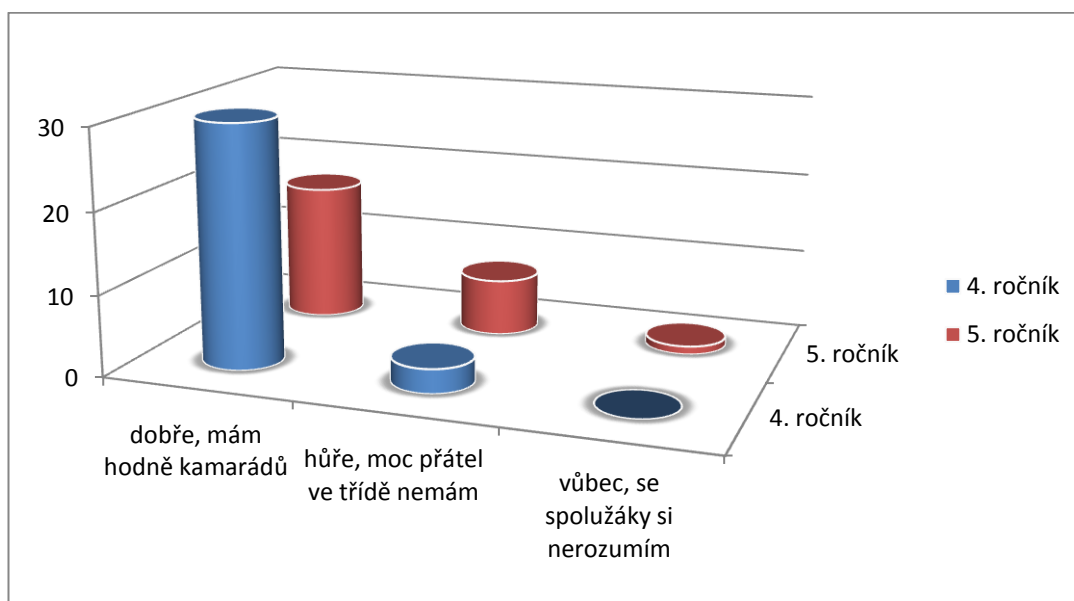
Otázka č. 3: Co děláš rád/ráda ve volném čase?

Graf 4: Náplň volného času

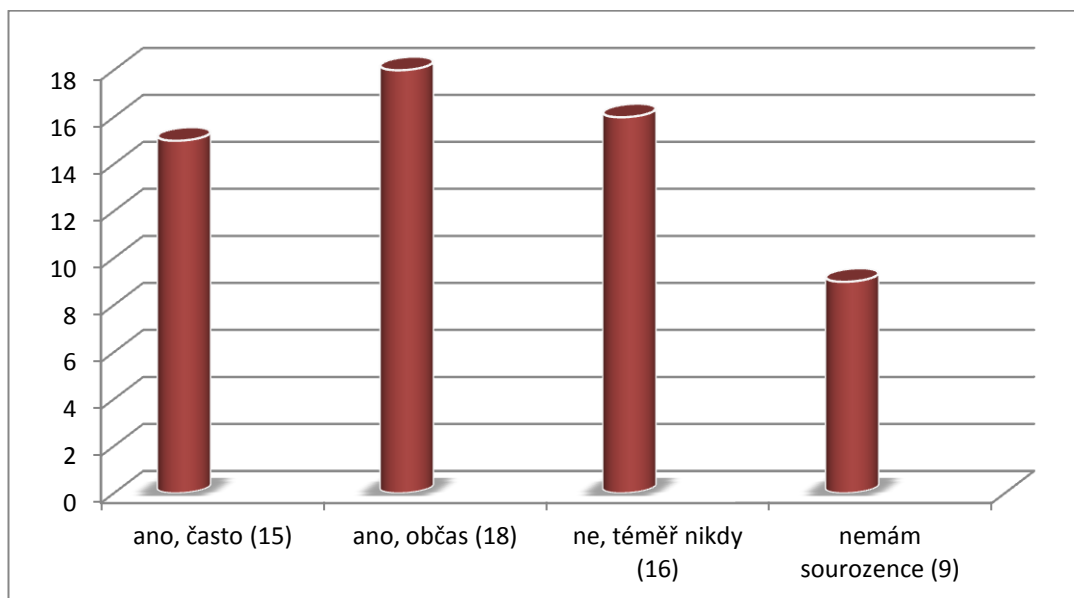
Otázka č. 4: Jak vycházíš se svými spolužáky ve třídě?

Graf 5: Vztahy ve třídě

Otázka č. 5: Jestli máš sourozence, hádáte se?

Graf 6: Vztahy se sourozenci

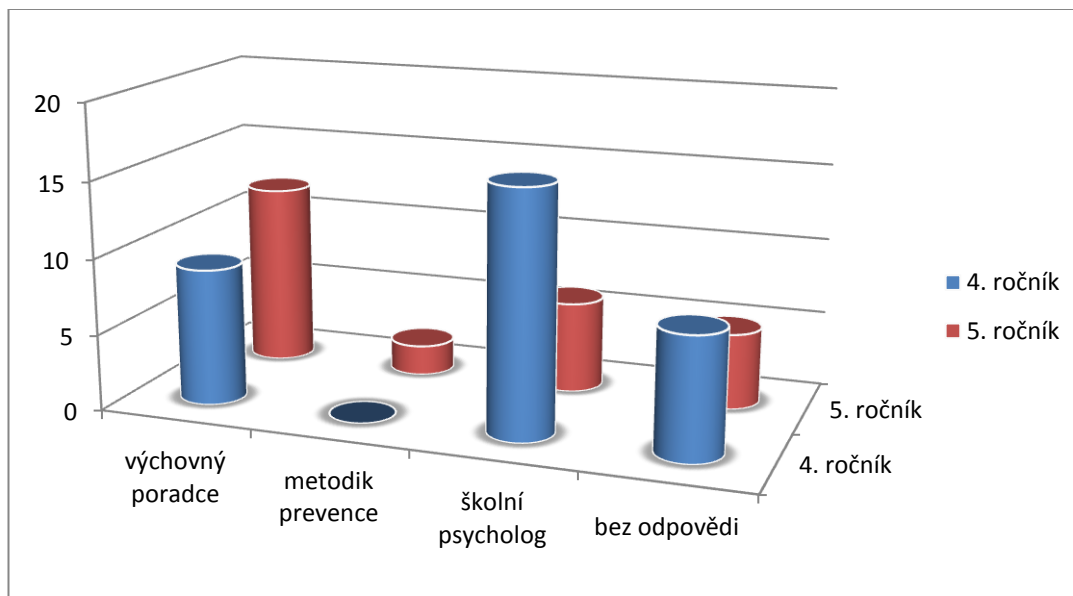

Pokud ano, kvůli čemu nejčastěji? (příklady odpovědí)

- „že nesedím na svím místě“
- „díť mi brácha něco vezme bez dovolení“
- „televizi“
- „většinou proto že se na mě naštvě a praští mě a já ho taky praštím a pak přijde hádka, bum prásk“
- „pořád mě bije“
- „většinou kvůli blbostem“
- „štve mě“
- „kvůli tomu např. když balím dárky tak do mě šťouchá“
- „protože mi bere školní potřeby“
- „kvůli blbostem“
- „počítači“
- „kvůli tomu že kdiž sportujem tak jí dam náskok a vona říká že podvádím“

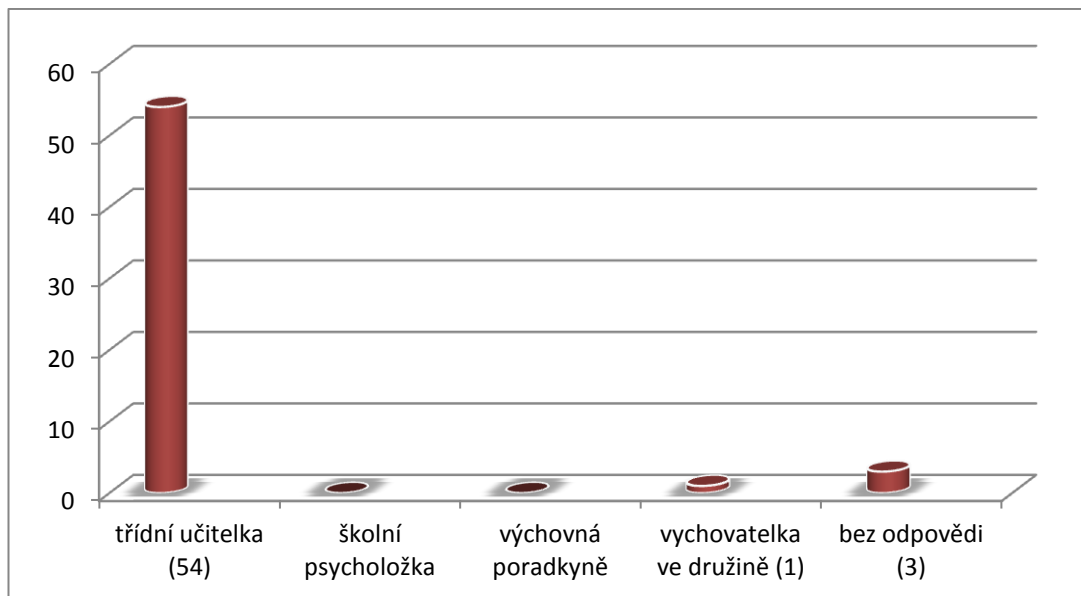
Otázka č. 6: Kdybys měl/ měla problémy v rodině, kdo by ti mohl nejlépe pomoci?

Graf 7: Odborník nápomocný při problémech v rodině

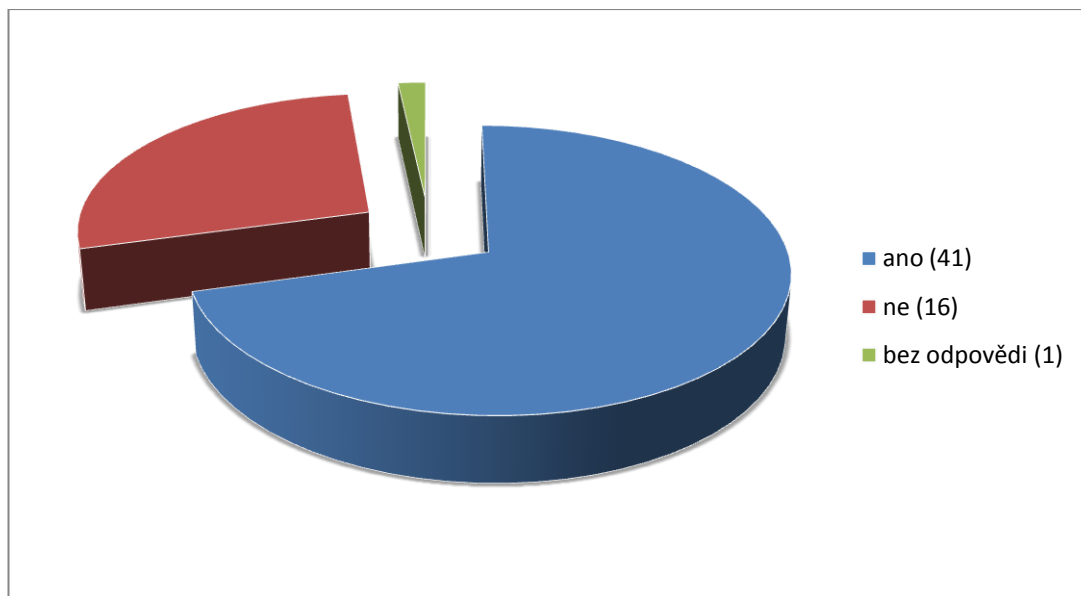
Otázka č. 7: Kdybys viděl/viděla, že nějací spolužáci jsou zlí na tvého kamaráda, komu bys o tom řekl/řekla ve škole?

Graf 8: Odborník nápomocný při řešení šikany

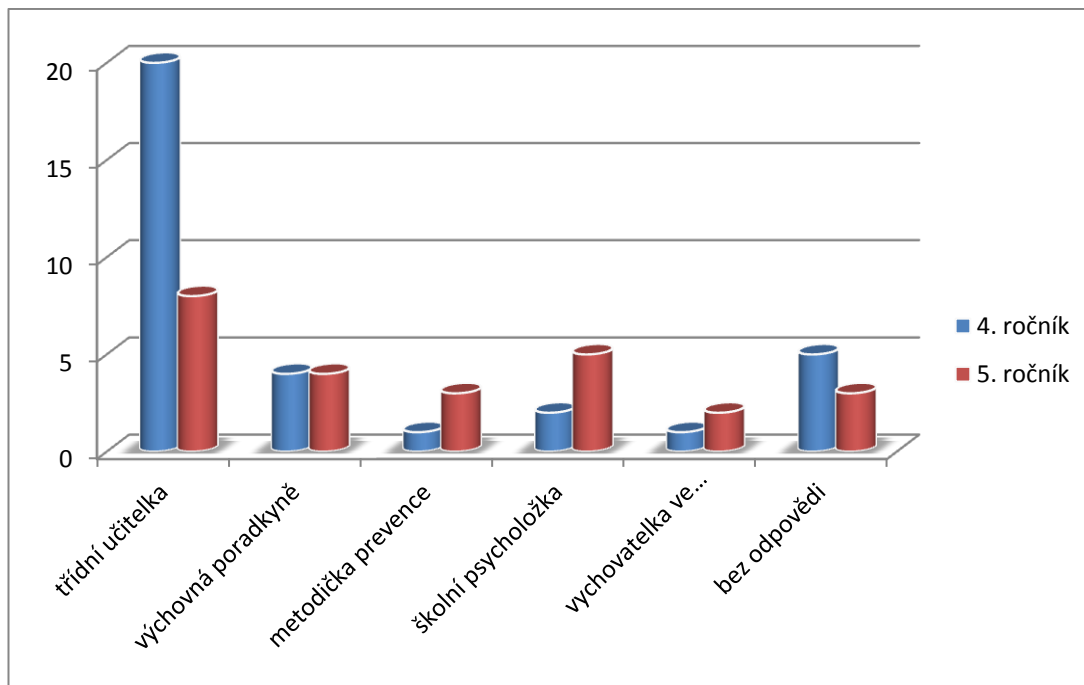
Otázka č. 8: Povídali jste si s paní učitelkou o škodlivosti kouření nebo alkoholu?

Graf 9: Obeznamení se škodlivostí lehkých drog

Otázka č. 9: Kdyby tvůj kamarád pravidelně kouřil nebo pil, za kým bys šel/šla, kdybys chtěl/chtěla kamarádovi pomoci?

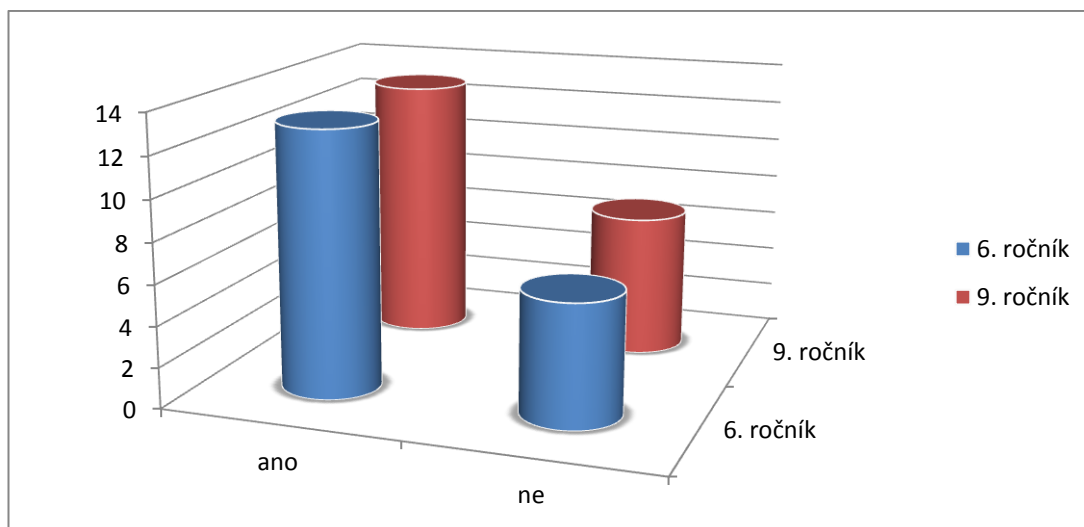
Graf 10: Odborník nápomocný při pomoci s návykovými látkami

4.4.2 Dotazníky pro žáky druhého stupně

Otázka č. 1: Chodíš rád/ráda do školy?

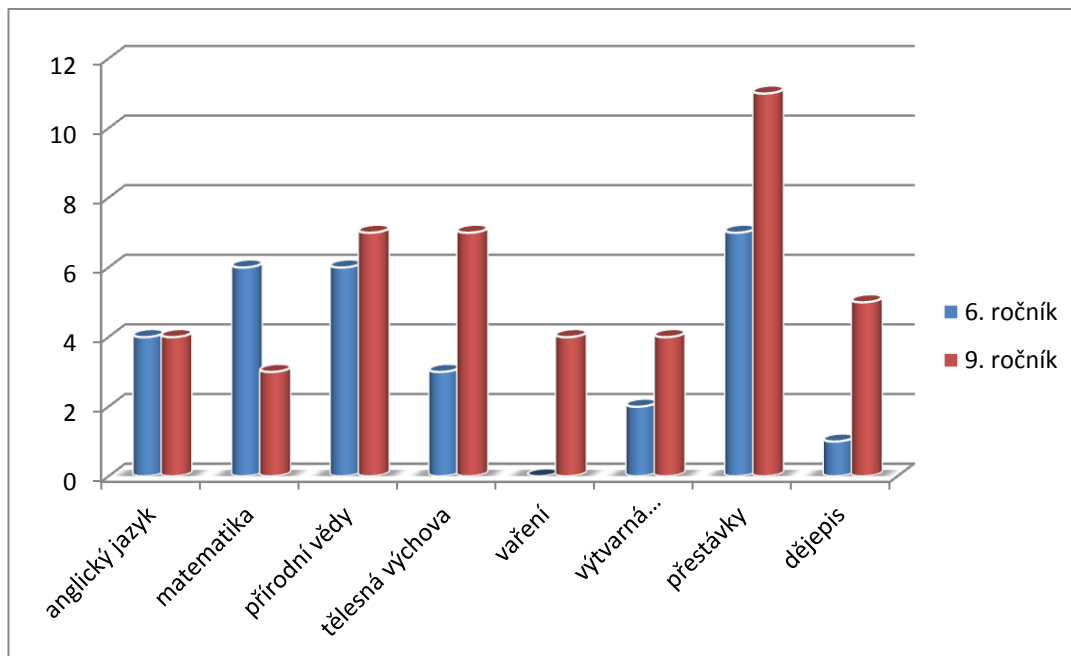
Graf 11: Chut' či nechut' navštěvovat školu

Otázka č. 2: Co tě ve škole baví?

Z otevřených odpovědí vybrány tyto nejčastěji se vyskytující:

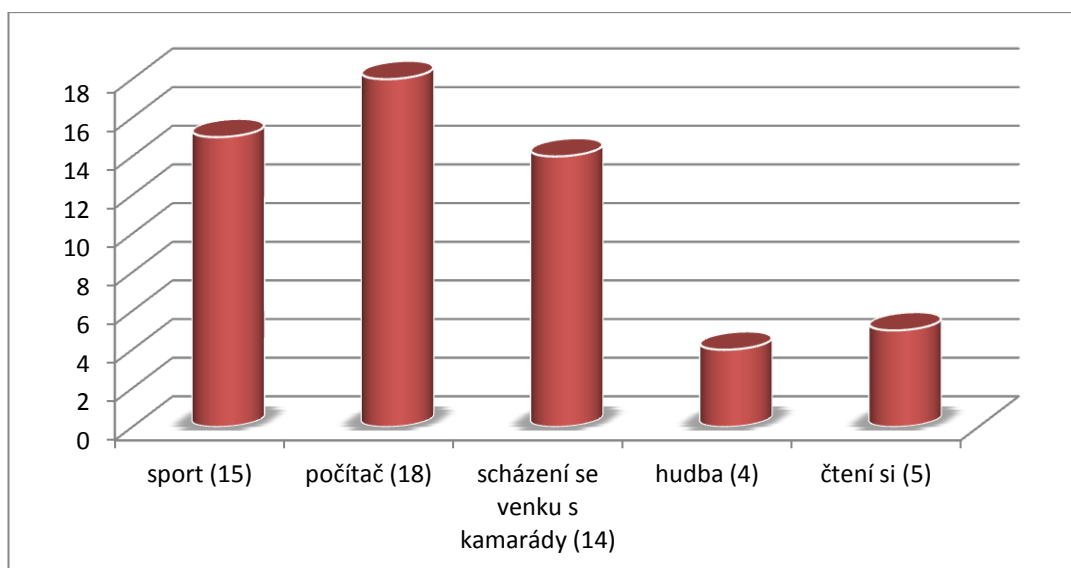
Graf 12: Oblíbené školní aktivity

Otázka č. 3: Co děláš rád/ráda ve volném čase?

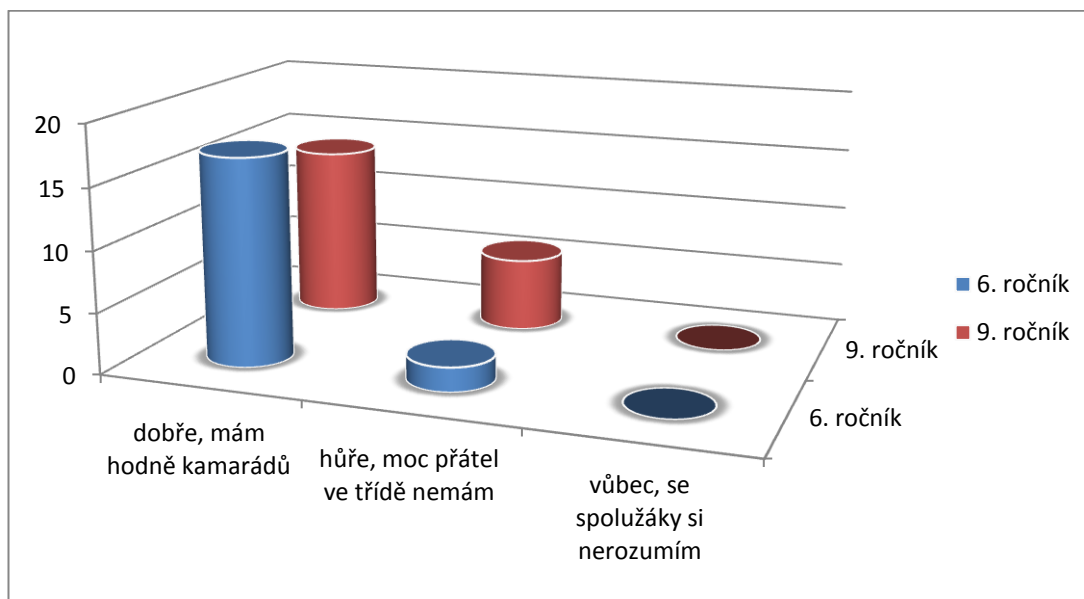
Z otevřených odpovědí vybrány tyto nejčastěji se vyskytující:

Graf 13: Oblíbené aktivity ve volném čase

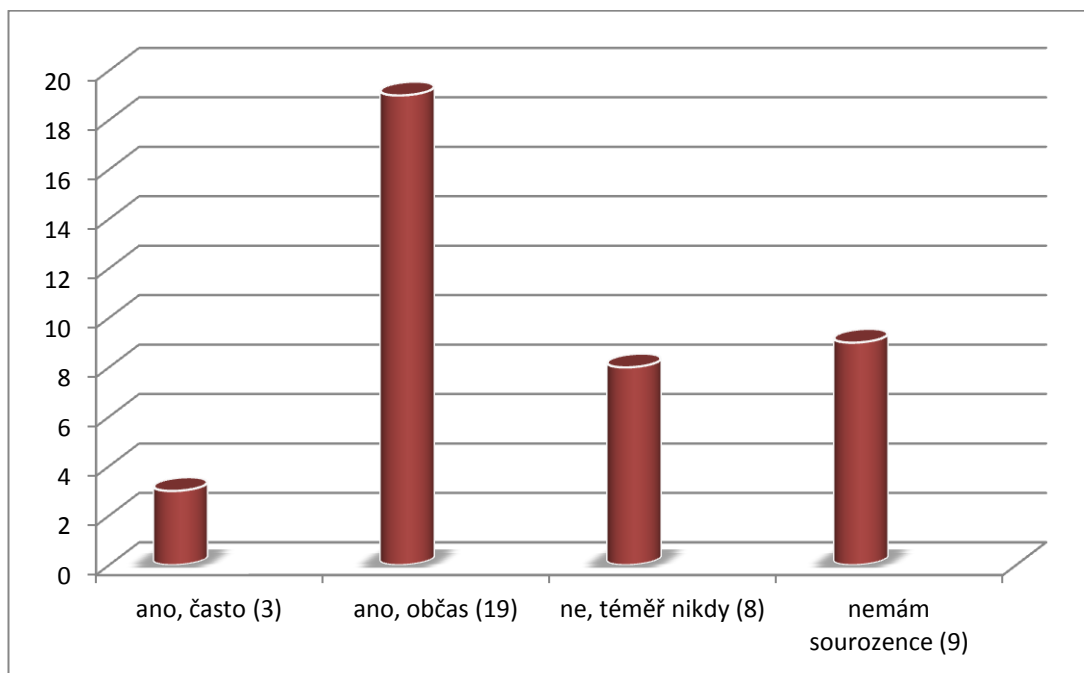
Otázka č. 4: Jak vycházíš se svými spolužáky ve třídě?

Graf 14: Vztahy ve třídě

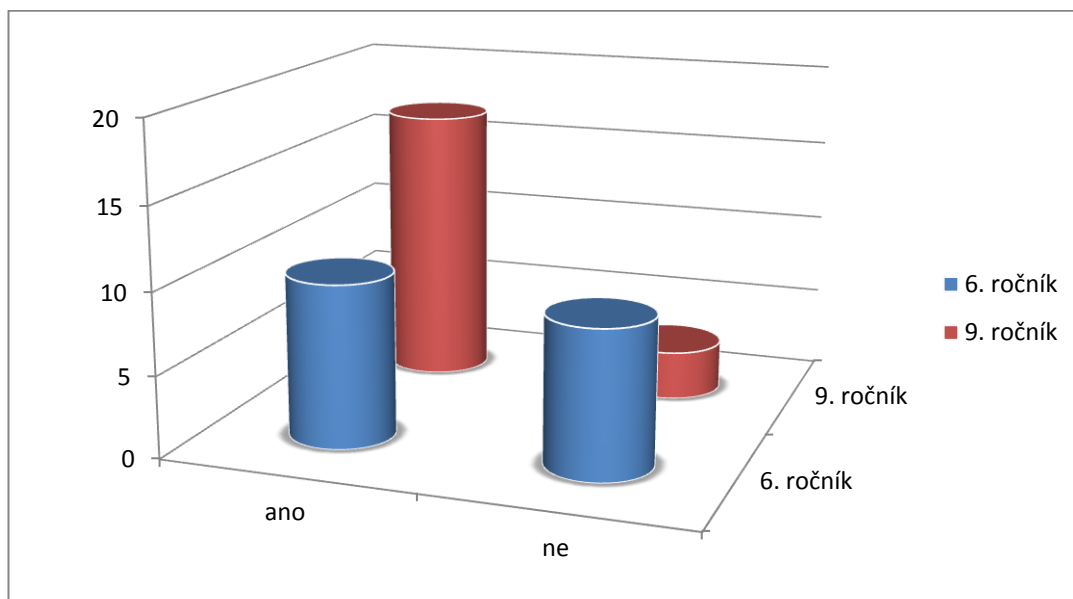
Otázka č. 5: Jestli máš sourozence, hádáte se?

Graf 15: Vztahy se sourozenci

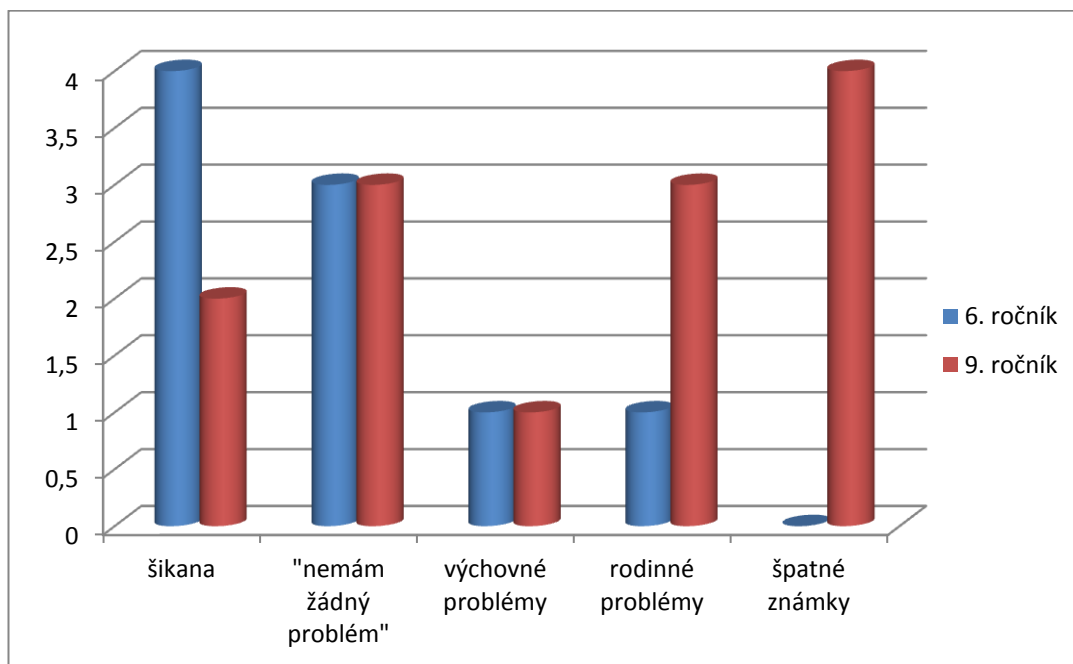
Otázka č. 6: Víš, kdo to je výchovný poradce?

Graf 16: Znalost/neznalost funkce výchovného poradce

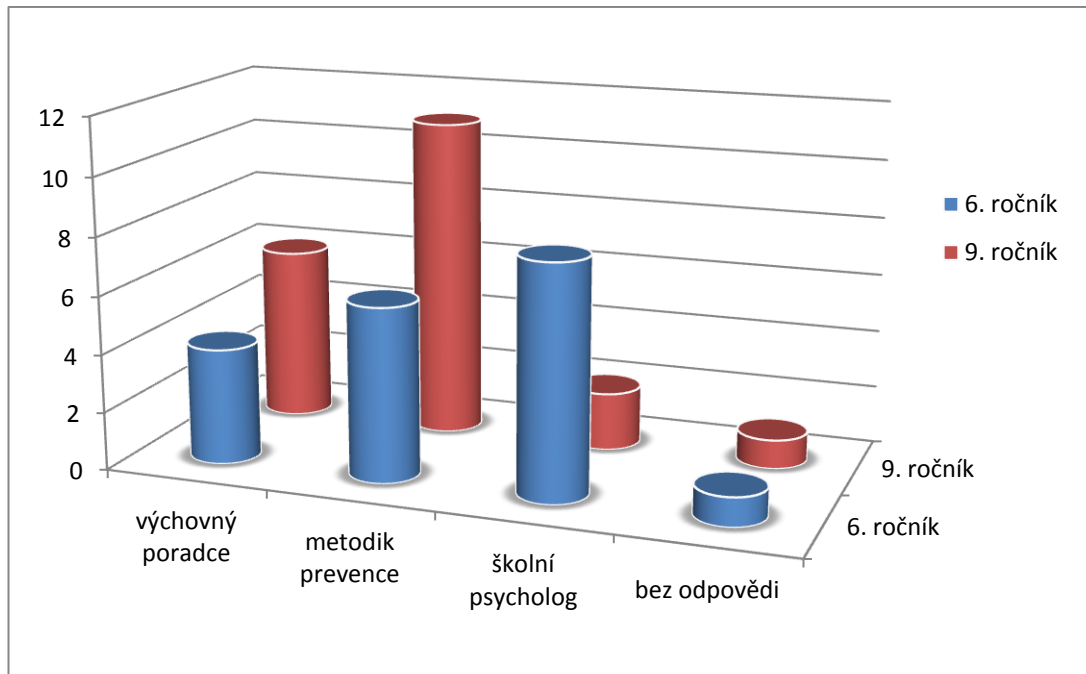
Pokud ano, s jakým problémem bys ho navštívil/navštívila?

Graf 17: Znalost/neznalost náplně práce výchovného poradce

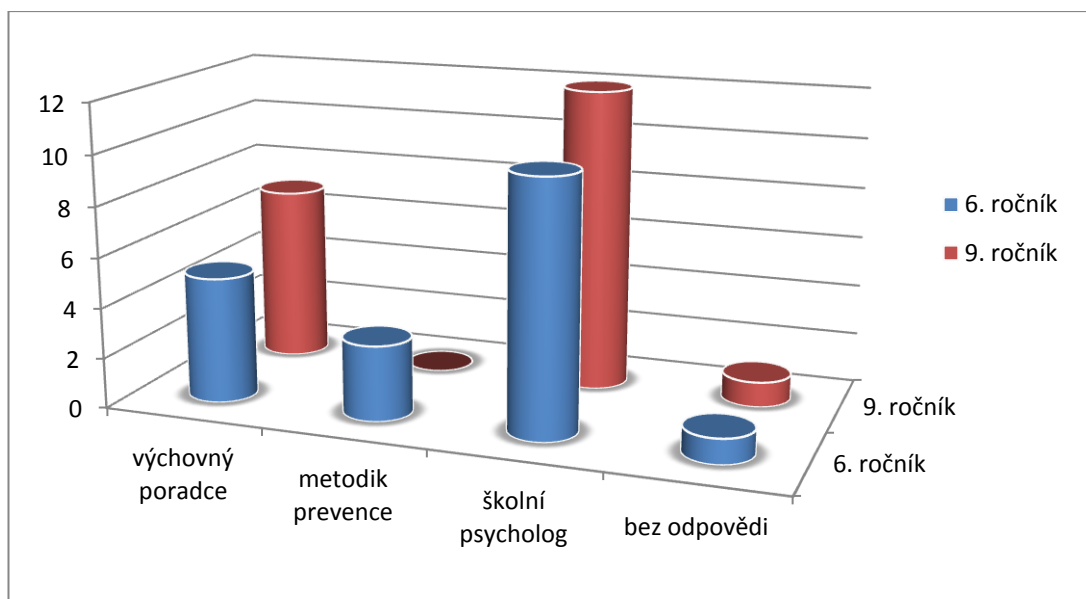
Otázka č. 7: Kdyby tvůj kamarád měl problém s drogami, za kým by ses šel/šla poradit, kdybys mu chtěl/chtěla pomoci?

Graf 18: Vhodný odborník při pomoci s návykovými látkami

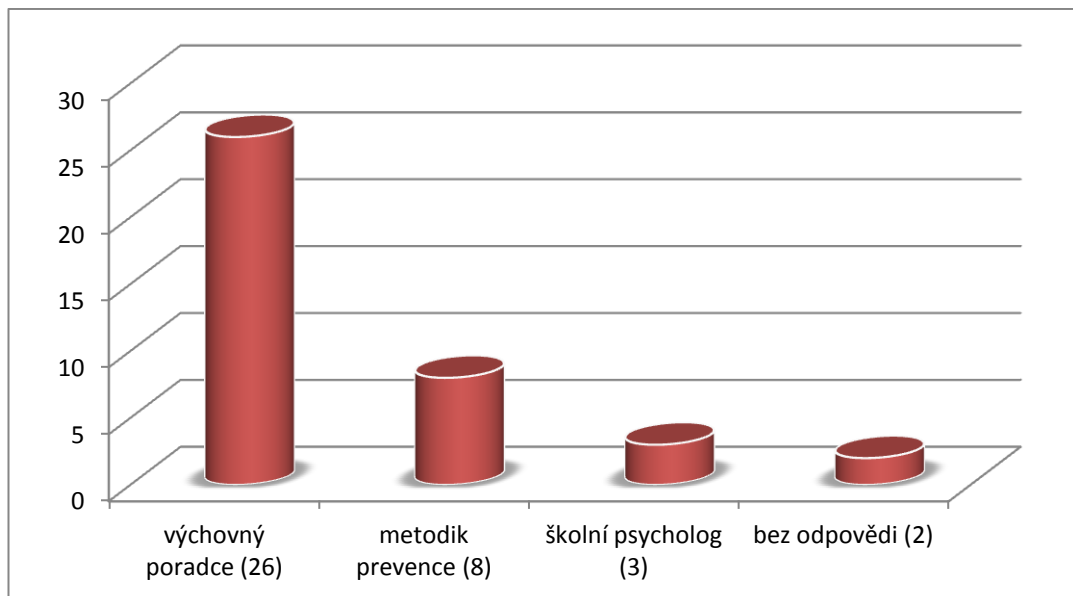
Otázka č. 8: Kdybys měl/měla problémy v rodině, kdo by ti mohl nejlépe pomoci?

Graf 19: Vhodný odborník při rodinných problémech

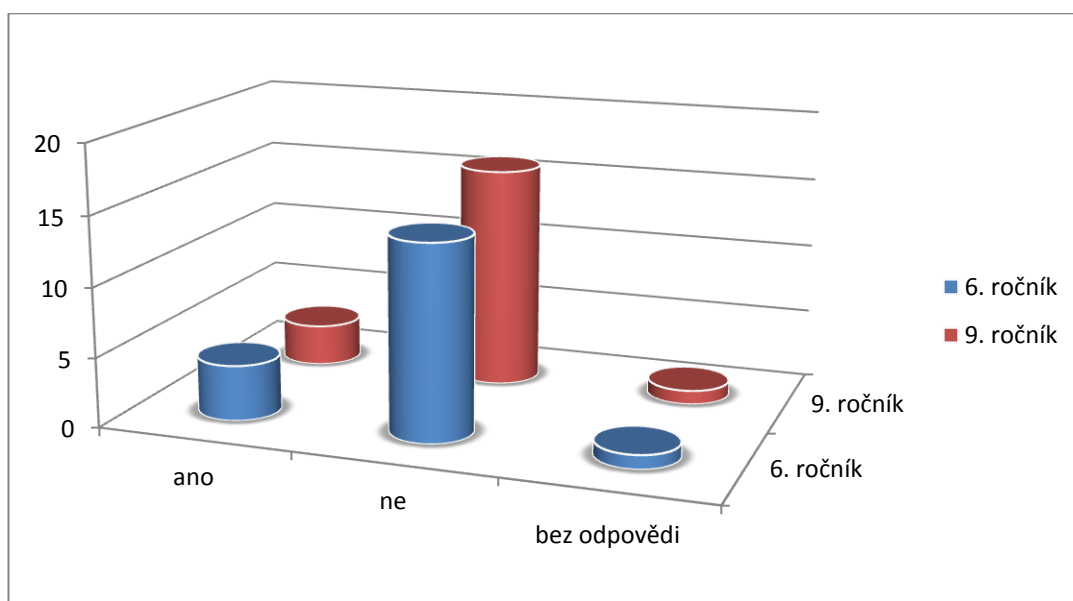
Otázka č. 9: U koho bys mohl/mohla najít radu k výběru střední školy, na kterou bys chtěl/chtěla jít?

Graf 20: Vhodný odborník při pomoci s výběrem SŠ

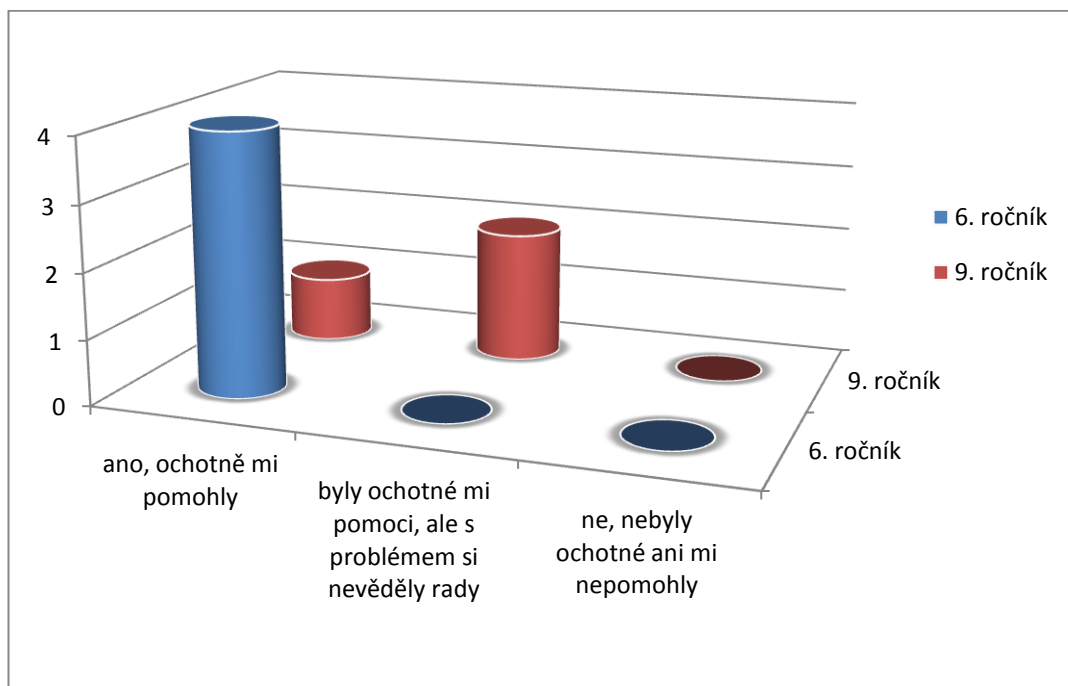
Otázka č. 10: Navštívil/navštívila jsi někdy paní učitelky zastupující funkce výchovné poradkyně, metodičky prevence nebo školní psycholožky?

Graf 21: Návštěvnost odborníků školního poradenského pracoviště

Otázka č. 11: Byly schopné a ochotné ti s problémem pomoci?

Graf 22: Schopnost a ochota odborníků při řešení problému

4.5 Interpretace dat

4.5.1 Interpretace dat z dotazníků pro žáky prvního stupně

K tomu, abych zjistila, jestli se žáci ve škole cítí příjemně a jestli u nich převažují obecně kladné pocity, zkušenosti a zážitky, posloužila první otázka dotazníku zobrazená v grafu č. 2. Jak výsledky vypovídají, žáci této základní školy navštěvují převážně školu rádi, pomineme-li fakt, že chlapci častěji než dívky vyjadřovali svou nechuť docházet do této instituce. Rozdíly mezi ročníky byly mizivé, proto na grafu vidíme pouze rozdělení na chlapce a dívky.

V návaznosti na první otázku následuje otázka druhá, která nám spolu s třetí otázkou dokresluje obraz o žákovi, který dotazník vyplňuje. Cílem těchto otázek bylo jak navodit příjemný úvod pro žáky a nestresovat je hned z počátku, tak případně objevit žáky, kteří by svou odpovědí dali najevo, že je například nic nebaví, nemají

jak a s kým trávit volný čas a tím si nechtěně zakládali na případné výchovné či jiné problémy, které bych touto cestou mohla objevit.

Z grafu č. 3 tedy rozpoznáváme, že žáci prvního stupně mají v oblíbených předmětech jako tělesná výchova, výtvarná výchova a matematika. V odpovědích se také vyskytovalo vyjádření radosti ze setkávání s kamarády na půdě školy a tím se mi dařilo také zjistit, že se mají žáci na co těšit a že se převážně necítí špatně či jako outsideri.

Volný čas žáků na prvním stupni se dle výsledků z dotazníků skládá převážně ze sportu a her s kamarády venku, což je příjemným překvapením. Moje domněnka byla, že množství dětí, které tráví volný čas hrami na čerstvém vzduchu, stále ubývá, a že bude převládat záliba v hrách na počítači doma, což byla až třetí nejoblíbenější aktivita těchto žáků.

V grafu č. 5 znázorňuji situaci vztahů ve třídě, přičemž zjišťuji, že téměř 91% žáků 4. ročníku má ve třídě hodně kamarádů, stejně tak jako 68% žáků 5. ročníku. Pouze jeden žák z páté třídy se vyjádřil, že bohužel nemá ve třídě žádné přátele.

Pro to, abych zjistila, jaké klima panuje v domácnostech žáků mezi nimi a jejich sourozenci posloužila otázka č. 5. Ta mi dopomohla k tomu, že jsem došla k výsledkům vypovídajícím o zdravých neshodách mezi dětmi v rodině. 31% dotazovaných žáků se se svými sourozenci hádá pouze občas a 27,5% téměř vůbec. Zajímavě a často vtipně vyjádřené důvody hádek jsou uvedeny v kapitole 4.4.1. K zamyšlení poslouží pro mě velké procento dětí (15%), které ve čtvrtém a pátém ročníku základní školy stále nemají sourozence a otázkou zůstává proč tomu tak je a jestli se rodiče rozhodli mít pouze jednoho potomka dle trendu dnešní doby.

Od šesté otázky začínám zkoumat, co vše žáci prvního stupně vědí o specializovaných školních poradenských pracovištích. V grafu č. 7 vidíme překvapivý výsledek, ve kterém 48% žáků čtvrtého ročníku zvolilo nejvhodnější odpověď na otázku, na jakého odborníka by se obrátili při problémech v rodině (školní psycholog). Žáci pátého ročníku zvolili v tomto případě v 48% výchovného poradce a pouze v 24% se vybrali tíženou variantu, čili školního psychologa.

V následujícím grafu č. 8 je znázorněn velmi pozitivní vztah k třídnímu učiteli, na kterého by se s důvěrou obrátilo 93% žáků při podezření šikany ve třídě.

Záměrně jsem do odpovědí zaznamenala právě třídního učitele, který by především u mladších dětí měl sloužit jako „síta na problémy“ a měl by umět následně najít pro žáky nejvhodnější pomoc. Zde vidíme, že tento systém funguje a že většina dětí by se svěřila své třídní učitelce.

O tom, zdali se při výuce žáci seznamovali s problematikou užívání drog a jiných návykových látek, se dozvídáme z odpovědí na otázku č. 8. Pozitivním faktem je, že si téměř 71% dotazových žáků vybavuje, že se těmito tématy zabývali. Ostatní žáci uvádějící, že si s paní učitelkou o tomto nepovídali, si dle mého názoru tento fakt pouze neuvědomují, jelikož je toto téma povinně zařazeno do Školního vzdělávacího programu v rámci předmětu Člověk ve světě.

Poslední otázka tohoto dotazníku vedla k zjištění znalostí žáků na koho se obrátit v případě, že by jejich kamarád pravidelně užíval lehké drogy. Ve čtvrtém ročníku se zřetelně a znovu objevila tendence vyhledat nejprve třídní učitelku – tak se rozhodlo 61% žáků. V navazujícím ročníku by se na tuto osobu obrátilo pouze 32% dětí, ale jen mizivý počet žáků (jeden ve čtvrtém a tři v pátém ročníku) by se rozhodl pro konzultaci s metodikem prevence, což bych považovala za nejvhodnější odpověď.

4.5.2 Interpretace dat z dotazníků pro žáky druhého stupně

Struktura dotazníku pro žáky druhého stupně je na jeho počátku totožná. Stejně jsou i důvody, proč jsem tyto otázky na úvod zařadila, jak vysvětluji v předešlé kapitole 4.5.1.

V počátečním grafu je znázorněna chuť žáků navštěvovat jejich školu a to i v posledním roce studia. Mírně převládá u žáků devátých ročníků, než žáků šestých ročníků názor, že nechodí rádi do školy, ale to si vysvětlují jejich vidinou sebe samých na jiných (a pro ně často mnohem lepších) školách a graduující pubertou.

Není překvapením, že nejčastější odpovědí na otázku č. 2 byla, že největší radost dělají žákům přestávky strávené s kamarády, a to v devátém ročníku s velmi výrazným nárůstem. Na druhém místě se objevuje tělesná výchova a na třetím místě matematika a přírodní vědy obecně.

Aktivity, které si žáci druhého stupně vybírají nejčastěji a nejraději jako náplň svého volného času, jsou hry na počítači, sport a setkávání se s přáteli venku. Zde se objevuje moje již dříve zmíněná domněnka, že žáci tráví nejvíce času u počítače. I když se v předešlých výsledcích nepotvrdila, u žáků druhého stupně bohužel ano. To je jistě dáno velkým množstvím času stráveného chatováním na sociálních sítích. Na druhou stranu žáci nezapomínají ani na sport většinou v podobě navštěvování zájmových kroužků jako je tanec, floorball či fotbal.

Ke skromné analýze vztahů ve třídě mi posloužila otázka č. 4, ze které vyšlo najevo, že 85% žáků šestého ročníku má ve třídě velký počet kamarádů a velmi podobně je tomu tak v ročníku devátém. Tam je procento těch, kteří si se spolužáky rozumí hůře víc – 31%, ale tato situace by se mohla vysvětlit tendencí starších žáků nacházet si přátele i mimo školu, převážně v zájmových kroužcích.

Z následující otázky vypovídající o vztazích mezi dotazovanými žáky a jejich sourozenci vychází, že 48% z celkového počtu žáků se se svými sourozenci nepohodne pouze čas od času. To opět vypovídá dle mého názoru o zdravé situaci, protože hádky mezi sourozenci jsou běžné. Bohužel se zde opět krystalizuje velký počet žáků, kteří žádného sourozence nemají – 23%.

Otázkou č. 6 začínám opět sledovat vědomosti žáků týkajících se pracovníků školního poradenského pracoviště. Téměř totožný počet dotazovaných žáků šestého ročníku ví, kdo to je výchovný poradce, stejně jako počet žáků, kteří tuto znalost nemají. V devátém ročníku dokáže 85% žáků říci, kdo je výchovný poradce a čím se zabývá – dle jejich názoru pomáhá žákům s nedostatečným prospěchem a problémy s učením. Ti žáci šestého ročníku, kteří odpověděli kladně, se domnívají, že řeší převážně šikanu. Velká část žáků odpověděla, že žádný problém nemají a tím zapříčinili nemožnost zjistit, jestli vědí, co je náplní práce tohoto specialisty.

Z grafu č. 18 můžeme zjistit, že 40% žáků šestého ročníku by navštívilo školního psychologa s podezřením na kamarádovo užívání drog. Na metodika prevence by se obrátilo 30% dotazovaných. V devátém ročníku je procento žáků, kteří by přišli pro radu k metodikovi prevence větší – 58%. V 31,5% by navštívili výchovného poradce.

S otázkou č. 8 pojednávající o nejlepší volbě za kým jít s rodinnými problémy, si žáci obou ročníků poradili dobře. 50% žáků šestého a 63% žáků devátého ročníku považuje za nejlepší variantu svěřit se školnímu psychologovi jako nejkompentnější osobě v této problematice. To považuji za uspokojivý výsledek.

Pro radu s výběrem vhodné střední školy by si správně přišlo 67% dotazovaných žáků k výchovnému poradci. Překvapením zůstává, proč 20% žáků volilo možnost metodika prevence. K tomu nejsem schopná přinést nějaké relevantní vysvětlení.

Největší zajímavostí je pro mě však fakt, že 70% žáků šestého a dokonce 84% žáků devátého ročníku tvrdí ve svých odpovědích, že nikdy nenavštívili ani jednu zástupkyni školního poradenského pracoviště. Velmi mě to udivuje převážně u žáků posledního ročníku studia, kteří by se dle mého názoru měli aktivně zabývat výběrem vhodné střední školy s výchovným poradcem, který dokáže posoudit jejich schopnosti v kontextu s požadavky a náročností vybrané střední školy. Tento fakt, že žáci dle jejich názoru nepotřebují tyto odborníky, si vysvětluji tak, že žáci pochopili otázku ve smyslu, kdy oni sami tohoto specialistu navštívili ze své vlastní iniciativy. Už neberou v potaz konflikty, kdy si především výchovný poradce sám zve žáky nebo jejich rodiče a řeší vzniklé situace.

Dobrym znamením ale je, že ti žáci, co tyto odborníky navštívili, se dočkali pomoci a vyřešení jejich situace a pouze dvěma žákům devátého ročníku nebyly specialistky schopné poradit. Otázkou je, s jakým problémem za nimi žáci přišli, nebo jestli nezapomněli na následné vyřešení jejich problému díky pomoci zmíněných odbornic.

4.6 Interpretace rozhovorů se zástupkyněmi školního poradenského pracoviště

V návaznosti na interpretaci dat získaných z dotazníků bych ráda zaznamenala komentáře získané od třech zástupkyň školního poradenského pracoviště dané školy – výchovné poradkyně, metodičky prevence a školní psycholožky, která na škole zastává též funkci speciální pedagožky. Tato ucelená

interpretace rozhovorů s odbornicemi uzavírá celkový pohled na poradenské služby vybrané základní školy.

Dle názoru výchovné poradkyně i školní psycholožky děti obecně nepociťují nechuť navštěvovat školu. Ani jedna z odbornic se neseťkává opakovaně s tímto problémem, i když bezesporu se za dlouholetou praxi výchovné poradkyně objevily děti trpící patologickou nechutí, která byla spíše zapříčiněna problémy v rodině než atmosférou ve škole. Naopak se podle slov odbornic některé děti dokonce netěší na prázdniny, jelikož nebudou mít kolem sebe své spolužáky. Tento překvapující fakt se objevuje nejčastěji u dětí vietnamských rodičů, kteří výchovu obecně pojmají velmi odlišným způsobem, než na jaký jsme zvyklí.

Přes velké množství předmětů, které žáky baví a naplňují je, se samozřejmě potýkají i s méně či více častými pocity neúspěchu. Tyto pocity mohou ovlivňovat celkovou spokojenost žáka ve škole a zapříčinit, že žák bude pochybovat jak o svých schopnostech, tak o tom, zda se mu ve škole líbí, či bude svoje neúspěchy spojovat s neschopností pedagoga mu je předat i přílišnou náročností studia. Se všemi těmito problémy se setkává převážně výchovná poradkyně, která se v této oblasti snaží dětem či rodičům pomoci. Nestává se však často, že by rodiče přicházeli s prosbou o pomoc. Spíše vyhledávají výchovnou poradkyni z důvodu podání stížnosti buď na pedagoga, nebo na náročnost výuky. Přicházejí tedy v případech, kdy už neúspěchy žáka silně ovlivňují jeho postup do dalších ročníků studia. Nic se samozřejmě nedá jednoduše zobecnit a existují výjimky – rodiče, kteří si pro radu přicházejí, ale zkušenost specialistek je tato výše zmíněná.

Dalším faktorem je velké množství dětí (asi každý desátý žák), kteří mají diagnostikovanou určitou poruchu učení navíc často spojenou s ADHD. Na prvním stupni navštěvují speciální pedagožku alias školní psycholožku, která vede nápravná cvičení, kde žáci zažívají pocity úspěchu a zlepšují se. Na druhém stupni však často rodiče nechtějí, aby byly jejich děti zohledňovány, a proto se potýkají s pro ně přílišnou náročností studia a tím pádem špatným prospěchem, který ovlivňuje celkovou náladu dítěte ve škole.

Spokojenost či nespokojenost dítěte ve škole výrazně ovlivňují vztahy se spolužáky či schopnost vydobýt si své místo v kolektivu. Souvislost mezi faktem, že

žáci jsou ve velkém případě jedináčky, a případnými problémy s orientací v kolektivu tímto dotazníkem nemohu odhalit a odbornice se do těchto závěrů též pouštět nechtěly. Komentáře k problematice šikany však nenaznačovaly, že by žáci dané školy trpěli závažnými problémy v kolektivu. Všechny odbornice se setkaly s případem, kdy je žáci (většinou druhého stupně) sami vyhledali a poprosili o pomoc, ale tipy a upozornění ve většině případů přicházejí z úst jiných pedagogů nebo dokonce i rodičů, kteří něco zaslechli od svých ratolestí. Výjimkou také není situace, kdy specialistiky zaslechnou něco na chodbě a poté si žáky sami přivolají a událost s nimi řeší.

Problematiku šikany řeší výchovná poradkyně společně se školní psychologkou. Díky provázanosti a hluboké spolupráci všech složek školního poradenského pracoviště se pedagožky dohodnou na postupu řešení problému a rozdělí si své role. Jejich spolupráce je však občas narušena ne tak bezproblémovou spoluprací s ostatními členy pedagogického sboru. Některé pedagožky nejčastěji prvního stupně nechtějí případné problémy posouvat na úroveň poradenských služeb a snaží se je řešit samy. Často se také stává, že problémy nechtějí vidět a „zametají je pod koberec“, jelikož strach z odhalení jejich selhání – dle jejich slov, u nich převládne nad možností konzultace a řešení šikany s povolanými osobami. Zde vidíme, že i když žáci prvního stupně mají k třídním učitelkám důvěru, ne všechny jsou schopné a ochotné této důvěry využít k řešení závažných situací.

Hlavním tématem metodičky prevence byly drogy a jiné návykové látky. Za dlouhou dobu se nesetkala s významnějšími problémy zapadajícími do této problematiky. I když pedagogové mají povědomí o tom, kdo kouří či čas od času požívá alkohol, nebylo nutné nic podobného řešit na půdě školy. Jako jeden z důvodů uvádí sérii slabých ročníků devátých tříd a jako další kvalitní preventivní programy probíhající na obou stupních zmíněné základní školy.

Od šesté do deváté třídy děti prochází bloky programů po šesti hodinách ročně. Tyto programy organizují externí pracovníci, se kterými škola po dlouhou dobu spolupracuje. Výhodou mimoškolní organizace je fakt, že se děti nebojí mluvit pravdu a ku příkladu se i svěřovat se zkušenostmi s těmito látkami, protože externími pracovníky nemůžou být nijak postihnuti na rozdíl od učitelů. Kromě programů

pojednávajících o nebezpečí návykových látek, procházejí žáci i programy jako například Bezpečnost sociálních sítí.

Na prvním stupni si často vytvářejí preventivní programy třídní učitelky samy ve spolupráci s metodičkou prevence, a zařazují je nejčastěji do předmětu Člověk ve světě. Zaměřují se hlavně na situace, jako jsou – co dělat, když mě osloví cizí člověk na ulici; jak postupovat, když se ztratím atp. Na těchto programech se podílí Policie České republiky jako externí pracovník, stejně jako se mimoškolní organizace podílela na preventivním programu Nekuřátka, kterou si pedagožky velmi pochvalovaly.

Na fakt, že by se velká část žáků svěřila školnímu psychologovi s podezřením na kamarádovo užívání drog, reagovala metodička prevence sdělením, že žáci obecně si nejsou schopni uvědomit funkce, které tyto pedagožky zastávají a dále je pro ně těžké spojit si název „metodik prevence“ s užíváním drog. Dle jejích slov to bylo pro ně mnohem snazší dříve, kdy byla tato funkce pojmenována jako protidrogový koordinátor. Navíc se mohou žáci cítit bezpečněji u školní psycholožky, u které žákům nehrozí žádné represe, jelikož na škole nepůsobí jako pedagog.

Určitý odstup funkce školního psychologa od školního prostředí žáci vnímají a zaznamenali ho v otázce zabývající se rodinnými problémy - větší část dotazovaných žáků by se za touto odbornicí obrátilo s potížemi doma. Realitou stále je, že povědomí žáků o kompetenci školní psycholožky v této oblasti není dostatečně rozšířená. To ilustruje příklad školní psycholožky, která uvádí, že málokdy děti přichází přímo za ní s těmito problémy, a pokud ano, tak spíše se zeptat, na koho by se mohli případně obrátit a netuší, že za pravou osobou již přišli. Z tohoto důvodu zavedla školní psycholožka zvyk, že se žákem, který ji navštíví, si přečte nápis na dveřích „Školní psycholog“, aby se název dostal do povědomí žáka.

I když otázku, za kým jít pro radu ohledně výběru vhodné středí školy, žáci ve většině případů vyřešili správně, otázkou zůstávalo, proč by se 20% z nich rozhodlo navštívit metodika prevence. Zde se dostáváme ke stěžejnímu bodu rozhovorů. Ten se ukrývá ve specifčnosti celé školy, která má pouze 370 žáků a ve zmíněné provázanosti a osobnímu přístupu specialistek školního poradenského

pracoviště. Všechny odbornice upozornily na fakt, že žáci se na ně často neobracejí s radou jako na kompetentní osobu alias funkci, ale jako na osobnost, která je jim nejbližší. Proto ta část žáků, která je schopna si spojit osobu a její funkci, by se rozhodla přijít pro radu za metodičkou prevence, protože jim pravděpodobně vyhovuje nejvíce jako člověk.

Tímto se dostáváme k poslední otázce, jejíž výsledky pojednávají o kontroverzním sdělení, že většina žáků nikdy nenavštívila ani jednu z pracovníků školního poradenského centra. Vysvětlení je dle všech odbornic jednoznačné – žáci si neuvědomují, že si je specialistky zvou ve většině případů samy a navíc zde znovu hraje roli fakt, že žáci nemají zažité spojení jména s jeho funkcí. Neberou v potaz situace, kdy si s pedagožkami povídají na chodbě, vypráví jim různé zážitky nebo se svěřují s problémy, díky čemuž jim jsou pedagožky schopné pomoci. Dále nemohou vědět, že díky perfektní spolupráci si odbornice o problému dítěte pohovoří mezi sebou a může následovat jeho vyřešení.

Pro vyjádření těch žáků, kteří odbornice navštívili, ale nedostalo se jim pomoci, má vysvětlení školní psychologka. Ta se často setkává s případy, kdy po odkázání na jiné poradenské služby či instituce a domluvení další schůzky dítě či rodič již nepřijde a školní psychologku nekontaktuje. Jelikož je jejich spolupráce založena na dobrovolnosti, žák může nabýt dojmu, že mu nebylo dostatečně pomoheno.

4.7 Závěr praktické části

Cílem mého výzkumu bylo přiblížení vztahů žáků ke škole spolu s jejich zájmy, zamyšlení se nad povahou vztahů žáků mezi sebou ve třídě, analýza informovanosti žáků o existenci a práci odbornic školního poradenského pracoviště a zjištění potřeby a četnosti návštěv těchto specialistek žáky. Posledním cílem bylo získat náhled na práci odbornic školního poradenského pracoviště na dané škole díky rozhovorům s nimi.

Výsledky z dotazníků ukázaly, že žáci této školy mají téměř ve všech případech ke škole kladný vztah, což prokázaly i rozhovory s pedagožkami. Žáci na

obou stupních mají své oblíbené předměty, které je naplňují a díky kterým, společně s množstvím přátel, které na škole mají, jsou na škole rádi. Volný čas naplňují aktivitami jimi blízkými buď individuálně, nebo opět s přáteli ze školy či mimo ni.

Jak napovídají data z dotazníků, je pouze minimum žáků, kteří mají ve třídě málo přátel. I přesto se čas od času pracovnice poradenského pracoviště na škole setkávají s projevy šikany, které ale díky provázanosti jejich pracoviště jsou schopny ve většině případů potlačit, či jim správnou osvětou mezi žáky předcházet.

Míra znalosti náplně práce jednotlivých specialistek se bezesporu liší u žáků na prvním a druhém stupni této základní školy. Obecně však lze říci, že žáci jsou více obeznámeni s prací výchovné poradkyně a školní psycholožky než metodičky prevence. Možný důvod zapříčiněný nejasným názvem třetí zmíněné funkce je nastíněný v kapitole 4.6, kde interpretuji proběhnuté rozhovory.

Větší část žáků je schopna přiřadit k funkci náplň její práce a dle mého názoru by byli schopni se na danou osobu v případě potřeby obrátit. Jak ale zmiňují všechny odbornice poradenského pracoviště, je zde domněnka, že žáci si nejsou vědomi spojení funkce s konkrétní osobou na škole, jak napovídají výsledky poslední otázky, u které žáci uvádí, že žádnou z pracovnic nikdy nenavštívili.

Potřeba žáků navštěvovat specialistky je tedy malá a jak ukazuje praxe, málokdy přijde žák s problémem sám. Spíše se pedagožky setkávají s případy, kdy za nimi přijdou rodiče, ale to ve většině případů pouze jakmile je na obzoru nějaký závažný problém, jiní učitelé, kteří upozorní na určitou situaci k řešení, ale nejčastěji jsou to odbornice samy, které si žáky zvou k sobě.

Četnost návštěv není nijak závratně vysoká, spíše průměrná. S čím se však odbornice setkávají velmi často, především školní psycholožka zastávající funkci speciálního pedagoga, jsou nejrůznější nápravy a integrace žáků, při kterých je potřeba hluboká spolupráce převážně speciální psycholožky a výchovné poradkyně.

Finální rozhovory s jednotlivými pracovníci poukázaly na výhody malého školního pracoviště jako je zmíněná perfektní spolupráce a provázanost služeb. Dlouholeté působení na dané škole, především výchovné poradkyně a metodičky prevence, poskytuje možnost sledování žáků od útlého věku až po devátou třídu, což napomáhá odbornicím k pochopení jejich případných problémů. Osobnostní

předpoklady k výjimečné práci všech pedagožek zajišťují, že se žáci na ně obrací s důvěrou a především jako na lidi jim blízké. A to považují za neocenitelný přínos.

5 Závěr

Škola představuje prostředí, ve kterém tráví žáci převážnou část svého dne. Dostatečný počet přátel, uspokojivé učební výsledky či příjemná atmosféra školy jsou faktory, které přímo ovlivňují pocity, které žák během navštěvování této instituce nabývá. Jsou-li tyto pocity méně či více nelibé, stává se pobyt pro žáka na půdě školy věcí krajně nepříjemnou, někdy až traumatickou. S následky takovýchto emocí se pomáhají žákovi vypořádat pracovníci školního poradenského pracoviště.

Systém poskytované pomoci tohoto pracoviště je dle mého názoru dostatečně postavený tak, aby pokrýval možnosti řešení všech problémů, se kterými se žák může potýkat. Každý člen zastává svou specifickou funkci v tomto systému a promyšlenou spoluprací jsou všichni schopni dosahovat vynikajících výsledků v oblasti řešení problémů jednotlivých žáků.

Jak jsem již zmínila výše, teoretické znalosti těchto odborníků jsou pouze střípkem nutným k jejich budoucí práci a veškeré další znalosti jsou nabyté až v průběhu jejich praxe. Pracovník školního poradenství by s teorií ze studia jen těžko vystačil, a proto za nejlepší odborníky považují ty s nejrozmanitějšími zkušenostmi, které jim umožňují nahlížet na problémy z mnoha úhlů.

Práce těchto specialistů je opředena nepřehledným množstvím legislativních dokumentů, jimiž jsou nuceni se řídit, a z jejich zkušenosti vím, že jsou pro vykonávání práce často velmi svazující, nehledě na etické nutnosti, které musí být taktéž brány v potaz. Ze všeho tedy vyplývá, že práce odborníků poradenského pracoviště na škole je značně obtížná, uvědomíme-li si, že tyto funkce pedagogové zastávají navíc k jejich povinnostem vyučujících.

I když si žáci jejich důležitost často neuvědomují, a jak je viditelné z výsledků šetření, žáci ani nemají potřebu tyto pracovníky vyhledávat, jejich přínos je neoddiskutovatelný. Odměnou jim můžou být spokojení a zlepšující se žáci ve všech hlediscích, nebo rodiče využívající jejich služeb a oceňující jejich potřebnou práci.

Zpracování této bakalářské práce mi pomohlo k uvědomění si důležitosti jejich práce a oddanosti k povolání či poslání i značnou obtížnost spjatou s jejich

funkcemi. Jejich působení na škole je výraznou pomocí celému pedagogickému sboru, žákům i jejich rodičům, jelikož znalost psychiky či případných nedostatků nebo naopak výjimečností ve znalostech žáků, může dopomoci k co nejefektivnější práci pedagoga s jeho svěřenci.

Literatura a informační zdroje

1. BENDL, S. *Neukázněný žák: cesta institucionální pomoci*. 1.vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2004. ISBN 8086642364.
2. Česká republika. ÚZ Úplné znění Školství. In: Školský zákon. podle stavu k 12. 3. 2012, číslo: 895.
3. HOKEOVÁ, Veronika. Únava školních metodiků prevence. *Prevence: prosinec 2011*. 2011, ročník 8, číslo 10, s. 12-13. ISSN 1214-8717.
4. KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Vydání 3., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.
5. KLÍMOVÁ, Marta. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-603-87.
6. KLÍMOVÁ, Marta. *Výchovný poradce I: Ročník XXVII/ 1990*. Praha: Ústav sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství UK při pedagogické fakultě UK v Praze, 1989. ISBN 80-04-24 773-3.
7. KLUGEROVÁ, Jarmila, Olga ŠIFFEROVÁ a Tereza VACÍNOVÁ. *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 978-80-86723.
8. KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Tomková. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8945-3.
9. LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno: Paido 2008. ISBN 978-807-3151-690.
10. MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-808-6723-297.
11. ONDRŮŠKOVÁ, Lucie. *Školní poradenské pracoviště: O jednom z příkladů dobré praxe*. Brno, 2011. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/216707/ff_b/. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Bohumíra Lazarová.

12. OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: Školní poradenské služby*. Vydání II., upravené a doplněné. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-96-9.
13. PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1216-4.
14. PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7369-546-2.
15. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-717-8049-9.
16. SVOBODOVÁ, Jana. Kým jsem v pozici školního metodika prevence?: Zamyšlení nad osobností školního metodika prevence. *Prevence: duben 2012*. 2012, ročník 9, číslo 4, s. 9-12. ISSN 1214-8717.
17. ŠABATOVÁ, Jitka. Vyčerpaný a unavený pedagog bez elánu, syndrom vyhoření a pomáhající profese pedagoga. *Prevence: listopad 2011*. 2011, ročník 8, číslo 9, s. 17-18. ISSN 1214-8717.
18. TYŠER, Jiří. *Školní metodik prevence: Soubor materiálů*. Vydání první. Most: Nakladatelství Hněvín, 2006. ISBN 80-86654-17-6.
19. VALIŠOVÁ, Jaroslava. *Speciální pedagog ve výchovně vzdělávacím procesu*. Vydání 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

Elektronické zdroje

20. Asociace výchovných poradců. *Etický kodex výchovných poradců* [online]. 2008 [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: <http://www.asociacevp.cz/index.php?akce=5>.
21. Dotazník - online: ...jak na dotazník. *Dotazník je...* [online]. 2007 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.dotaznik-online.cz/>
22. Euro Guidance. VALENTOVÁ, Lidmila. PEDAGOGICKÁ FAKULTA UK. L. *Valentová: Poradenské služby ve škole* [online]. 2008 [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: <http://www.euroguidance.cz/cz/clanky/1-valentova-poradenske-sluzby-ve-skole.html>.
23. Katedra psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. *Celoživotní vzdělávání* [online]. 2010 [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/kpsp/index.php?p=17>
24. Národní památkový ústav. *UNESCO* [online]. 2007 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty/unesco/>
25. Národní ústav pro vzdělávání: školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. NÚV. *RAMPS - VIP III* [online]. 2011 [cit. 2012-11-22]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/projekty/ramps-vip-iii>.
26. Národní ústav pro vzdělávání: školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. NÚV. *Školská poradenská zařízení* [online]. 2011 [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/poradenstvi/skolska-poradenska-zarizeni>.
27. Národní ústav pro vzdělávání: školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ZAPLETALOVÁ, Jana. *Školní poradenská pracoviště* [online]. 2011 [cit. 2012-11-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste>.
28. O nás. IPPP ČR. *Institut pedagogicko-psychologického poradenství* [online]. 2012 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.ippp.cz/>

29. PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KAROVY V PRAZE. *Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství* [online]. 2012 [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: <http://www.pedf.cuni.cz/uprps>.
30. RŠPP. *Rozvoj školních poradenských pracovišť* [online]. 2011 [cit. 2012-11-28]. Dostupné z: http://rspp.cz/rspp/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=13.
31. ŠVANCAR, Radmil. Další role pro speciálního pedagoga. *Učitelské noviny* [online]. 2009, roč. 2009, č. 03 [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=1577&PHPSESSID=8f819ad3035fe727e0c74ff3cb8bc6f7>
32. VIP - Kariéra. *Vzdělávání - Informace - Poradenství* [online]. 2008 [cit. 2012-11-28]. Dostupné z: <http://www.vip.nuov.cz/index.php?r=89>.

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník pro 1. stupeň

Příloha č. 2 – Dotazník pro 2. stupeň

Příloha č. 1

Dotazník k bakalářské práci

1. stupeň ZŠ

Ahoj ☺, jsem studentka vysoké školy a vyplněním krátkého dotazníku mi velmi pomůžeš. Prosím, odpovídej pravdivě, dotazník je anonymní.

Děkuji Ti, Hanka

Jsem: DÍVKA CHLAPEC

Chodím do třídy

1. Chodíš rád/ráda do školy?

ano

ne

2. Co tě ve škole baví?

3. Co děláš rád/ráda ve volném čase?

4. Jak vycházíš se svými spolužáky ve třídě?

dobře, mám hodně kamarádů

hůře, moc přátel ve třídě nemám

vůbec, se spolužáky si nerozumím

5. Jestli máš sourozence, hádáte se?

- ano, často
- ano, občas
- ne, téměř nikdy
- nemám sourozence

Pokud ano, kvůli čemu nejčastěji?

6. Kdybys měl/měla problémy v rodině, kdo by ti mohl nejlépe pomoci?

- výchovný poradce
- metodik prevence
- školní psycholog

7. Kdybys viděl/viděla, že nějakí spolužáci jsou zlí na tvého kamaráda, komu bys o tom řekl/řekla ve škole?

- třídní učitelce
- školní psycholožce
- výchovné poradkyni
- vychovatelce ve družině

8. Povídali jste si s paní učitelkou o škodlivosti kouření nebo alkoholu?

- ano
- ne

9. Kdyby tvůj kamarád pravidelně kouřil nebo pil, za kým bys šel/šla, kdybys chtěl/chtěla kamarádovi pomoci.

- třídní učitelkou
- výchovnou poradkyní
- metodičkou prevence
- školní psycholožkou
- vychovatelkou ve družině

Příloha č. 2

Dotazník k bakalářské práci

2. stupeň ZŠ

Ahoj ☺, jsem studentka vysoké školy a vyplněním krátkého dotazníku mi velmi pomůžeš ke splnění práce, která mi poslouží k úspěšnému uzavření studia. Prosím, odpovídej pravdivě, dotazník je anonymní.

Děkuji Ti, Hanka

Jsem: DÍVKÁ CHLAPEC

Chodím do třídy

1. Chodíš rád/ráda do školy?

- ano
- ne

2. Co tě ve škole baví?

3. Co děláš rád/ráda ve volném čase?

4. Jak vycházíš se svými spolužáky ve třídě?

- dobře, mám hodně kamarádů
- hůře, moc přátel ve třídě nemám
- vůbec, se spolužáky si nerozumím

5. Jestli máš sourozence, hádáte se?

- ano, často
- ano, občas
- ne, téměř nikdy
- nemám sourozence

6. Víš kdo to je výchovný poradce?

- ano
- ne

Pokud ano, s jakým problémem bys ho navštívil/navštívila?

7. Kdyby tvůj kamarád měl problém s drogami, za kým ve škole by ses šel/šla poradit, kdybys mu chtěl/chtěla pomoci?

- výchovný poradce
- metodik prevence
- školní psycholog

8. Kdybys měl/měla problémy v rodině, kdo by ti mohl nejlépe pomoci?

- výchovný poradce
- metodik prevence
- školní psycholog

9. U koho bys mohl/mohla najít radu k výběru střední školy, na kterou by si chtěl/chtěla jít?

- výchovný poradce
- metodik prevence
- školní psycholog

10. Navštívil/navštívila si někdy paní učitelky zastupující funkce výchovné poradkyně, metodičky prevence nebo školní psycholožku?

- ano
- ne

11. Byly schopné a ochotné ti s problémem pomoci? (pokud si je nenavštívil/a na otázku neodpovídej)

- ano, ochotně mi pomohly
- byly ochotné mi pomoci, ale s problémem si nevěděly rady
- ne, nebyly ochotné ani mi nepomohly